

Statusrapport for projektet Værdi, Landskab og Biodiversitet

Et delprojekt under Værdi, Menneske og Biodiversitet

Brandt, Jesper

Publication date:
1998

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Brandt, J. (1998). *Statusrapport for projektet Værdi, Landskab og Biodiversitet: Et delprojekt under Værdi, Menneske og Biodiversitet*. Center for Landskabsforskning.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

STATUSRAPPORT FOR PROJEKTET

VÆRDI, LANDSKAB OG BIODIVERSITET

**ET DELPROJEKT UNDER
VÆRDI, MENNESKE OG BIODIVERSITET**

1998

OVERSIGT OVER PROJEKTMEDARBEJDERE

Agger, Peder (PA): Professor, Inst. f. Miljø, Teknologi og Samfund, RUC, medlem af ledelsesgruppen.

Bay, Michael (MB): Ph.D., Inst. f. Miljø, Teknologi og Samfund, RUC.

Bramsnæs, Annelise (AB): Lektor, Inst. f. By- og Landskabsplanlægning, KA, medlem af ledelsesgruppen.

Brandt, Jesper (JB): Professor, Inst. f. Geografi og Internationale Udviklingsstudier, RUC. Projektleder og medlem af ledelsesgruppen.

Busck, Anne (ABU): Studerende og sekretær på Center for Landskabsforskning.

Clausen, Mette Calving (MCC): Hortonom, videnskabelig medhjælp på VLB.

de Visser, Anne Mette (AMV): Ph.D., Inst. f. Samfundsøkonomi og Planlægning, RUC.

Hansen, Tina (TH): Ph.D., Inst. f. Geografi og Internationale Udviklingsstudier, RUC.

Holmes, Esbern (EH): Ph.D., Inst. f. Geografi og Internationale Udviklingsstudier, RUC.

Jensen, Karsten Klint (KKJ): Forskningsadjunkt, Inst. f. Filosofi, Pædagogik og Retorik, KU, medlem af ledelsesgruppen.

Jensen, Niels H. (NJ): Lektor, Inst. f. Geografi og Internationale Udviklingsstudier, RUC.

Jensen, Stig (SJ): Ph.D., Center for Udviklingsforskning.

Jensen, John Egholm (JEJ): Ph.D., Inst. f. Geografi og Internationale Udviklingsstudier, RUC.

Jespersen, Jesper (JJ): Professor, Inst. f. Samfundsøkonomi og Planlægning, RUC, medlem af ledelsesgruppen.

Kjellerup, Ulf (UK): Ph.D., Inst. f. Miljø, Teknologi og Samfund, RUC.

Kristensen, Ib (IK): Ph.D., Inst. f. Miljø, Teknologi og Samfund, RUC.

Lübcke, Poul (PL): Lektor, Inst. f. Filosofi, Pædagogik og Retorik, KU, medlem af ledelsesgruppen.

Madsen, Marius Möhl (MMM): Ph.D., Inst. f. Miljø, Teknologi og Samfund, RUC.

Norup, Michael (MN): Forskningsadjunkt, Inst. f. Geografi og Internationale Udviklingsstudier, RUC, medlem af ledelsesgruppen.

Olsen, Erik Engberg (EEO): Lektor, Inst. f. Geografi og Internationale Udviklingsstudier, RUC, medlem af ledelsesgruppen.

Quist, Frederik (FQ): Ekstern lektor, Landbrugsøkonom, KVL

Sandøe, Peter (PS): Professor, Inst. f. Husdyrbrug og Husdyrsundhed, KVL, medlem af ledelsesgruppen.

Stauner, Jette (JS): Landskabsarkitekt, videnskabelig medhjælp på VLB.

Zahle, Henrik (HZ): Professor, Retsvidenskabelig Institut, KU, medlem af ledelsesgruppen.

Statusrapport for projektet Værdi, Landskab og Biodiversitet

Indholdsfortegnelse:

1.	INDLEDNING.....	1
2.	ARBEJDETS ORGANISERING OG HOVEDPUNKTER.....	2
3.	ÆNDRINGER AF PROJEKTET.....	6
4.	STATUS FOR PROJEKTFORLØBET.....	7
4.1	HOVEDPROBLEMKREDSE	7
A.	<i>Integreret landskabsdatabase.....</i>	7
B.	<i>Naturetiske helhedssyn.....</i>	10
C.	<i>Analyseredskaber vedr. naturgrundlag, forvaltning og regulering.....</i>	11
4.2	SCENARIER FOR EN INTEGRERET BRUG OG FORVALTNING AF DET ÅBNE LAND	13
5.	FORVENTEDE RESULTATER I DEN RESTERENDE DEL AF PERIODEN	16

Appendiks:

- A. Oversigt over publikationer og arbejdsrapporter. Liste over vedlagte publikationer.
  - B. Oversigt over anden faglig aktivitet i relation til projektet
  - C. Oversigt over personer tilknyttet projektet: Videnskabelige medarbejdere, Ph.d.- studerende, specialestuderende, samt TAP- og studentermedhjælp
  - D. Nationale og internationale samarbejdspartnere, der har resulteret i fælles publikationer
  - E. Regnskab for 1/1 – 31/6 1998, Status over forbrugte midler pr. 31/6 1998, samt Revideret og kommenteret budget frem til 13/6 2001
-

1. Indledning

Projektet Værdi, Landskab og Biodiversitet er et af de tre projekter under programmet Menneske, Landskab og Biodiversitet. Det er et særkende ved projektet, at det ikke er skarpt opdelt i adskilte delprojekter, omend projektets hovedproblemkredse til dels kan betragtes som sådanne: Projektet har lagt vægt på, gennem en grundlagsskabende forskningsindsats, at integrere etisk/filosofiske, juridiske, natur- og jordbrugsvidenskabelige, sociologiske, æstetiske og økonomiske synsvinkler på naturforvaltningen med henblik på integreret brug og forvaltning af det åbne land. Så selv om der naturligvis kan udskilles en række særlige genstandsområder, der kan have karakter af delprojekter, så har disse fra starten i høj grad været beskrevet med henblik på en senere integration i forhold til den projektmæssige helhed, som de skulle indgå i. En væsentlig strategi for projektet har i forlængelse heraf netop været at skabe en stadig vekselvirkning mellem projektets hovedproblemkredse og scenarier, som angivet i nedenstående skema og uddybet i kapitel 4. Gennem denne vekselvirkning søges til stadighed den overvejende disciplinorienterede behandling af hovedproblemkredsene konfronteret med de forskningsbehov, der måtte udspringe af den fælles udvikling af scenarier for en integreret brug og forvaltning af det åbne land.

Hovedproblemkredse	Scenarier
	For en integreret brug og forvaltning af det åbne land
A. Integreret landskabsdatabase A1. Småbiotopdatabase A2. Udvidelser og integration A3. Visualisering B. Naturetiske helhedssyn B1. Etiske grundpositioner B2. Værditeorier B3. Landskabelige værdier B4. Analyser C. Analyseredskaber vedr. naturgrundlag, forvaltning og regulering C1. Landskabsdiversitet C2. Biodiversitet C3. Betingelser for regulering C4. Styringsmidler C5. Offentlig forvaltning C6. Interessenter	Alternative udviklingsveje Elementer og faser I. Problemformulering II. Valg af område(r) III. Værdier og forventninger IV. Beregning af konsekvenser for landskabet V. Etisk samtale Konklusion og evaluering

2.Arbejdets organisering og hovedpunkter

Projektforslaget "Værdi, Landskab og Biodiversitet" blev til med udgangspunkt i mange af de involverede forskeres deltagelse i Forskningsrådets seminar-aktiviteter omkring Menneske, Landskab og Biodiversitet i efteråret 1994, og videre gennem en række møder i vinteren 1994/95. Grundlaget for et tæt institutionelt samarbejde var desuden lagt dels gennem fælles erfaringer mellem Statens husdyrbrugsforsøg, KU og HHK omkring udvikling af såkaldte etiske regnskaber for husdyrbrug, dels gennem et samarbejde indenfor landskabsøkologi og landskabsplanlægning mellem RUC og KVL. Som empirisk grundlag for arbejdet med "Værdi, Landskab og Biodiversitet" valgtes det småbiotopprojekt, der siden 1980 var udviklet på RUC, og som i 1991 havde fungeret som monitoringsprogram under Skov- og Naturstyrelsens begyndende terrestriske overvågning af det åbne land.

På denne baggrund var det naturligt at udvikle en projektstruktur, der sikrede den overordnede styring af projektet via Institut for Økonomi, Skov og Landskab, som det daværende medlem af forskningsgruppen, Poul Erik Stryg var institutleder for. Desuden var det planlagt at opbygge et mindre sekretariat på RUC til koordinering af det empiriske arbejde omkring opbygningen af en fælles landskabsdatabase og til administrationen heraf i tilknytning til udviklingen af de scenarier, der var et væsentligt integrerende element i projektforslaget.

På grund af Poul Erik Strygs pludselige død umiddelbart før projektets start, var det imidlertid nødvendigt at ændre disse planer. Det besluttedes da i forbindelse med en ønsket nedskæring af projektforslaget (fra 18 til 12 mill. kr) at samle hele den daglige organisatoriske ledelse på RUC med Jesper Brandt som projektansvarlig.

Efter bevillingens modtagelse blev der oprettet en ledelsesgruppe bestående af

Peder Agger, Inst. f. Miljø, Teknologi og Samfund, RUC

Annelise Bramsnæs, Inst. f. By- og Landskabsplanlægning, KA

Jesper Brandt (projektleder), Inst. f. Geografi og Internationale Udviklingsstudier, RUC

Jesper Jespersen, Inst. f. Samfundsøkonomi og Planlægning, RUC og

Poul Lübcke, Inst. f. Datalogi og Systemvidenskab, HHK,

fra 1.4.96 Inst. f. Datalogi, Kommunikation og Uddannelsesforskning, RUC,

fra 1.8.98 Inst. f. Filosofi, Pædagogik og Retorik, KU

Peter Sandøe, Inst. f. Filosofi, Pædagogik og Retorik, KU

fra 1.9.97 Inst. for Husdyrbrug og Husdyrsundhed, KVL

Henrik Zahle, Retsvidenskabeligt Institut, KU

Jesper Jespersen trådte som fagøkonom ind i stedet for Poul Erik Stryg, især med den opgave at vejlede et Ph.d.-studium indenfor konsekvenserne af alternative etiske helhedssyn i.f.t. økonomisk teori og metode.

Fra efteråret 1996 og til sin tilbagevenden til Skov- og Naturstyrelsen i efteråret 1997, var Jørn Jensen medlem af ledelsesgruppen som repræsentant for Institut for Økonomi, Skov og Landskab, KVL.

Der blev hurtigt udarbejdet retningslinier for ledelsesgruppens arbejde. Erik Engberg Olsen blev tilknyttet som sekretariatsleder (1/5 tid), Anne Mette de Visser som sekretær (25 timer om ugen), og sammen med Jesper Brandt gik de igang med opbygningen af sekretariatet. Der udvikledes en arbejdsstruktur, hvorefter der er holdt regelmæssige seminarer for alle projektmedarbejdere ca. en eftermiddag om måneden. Disse seminarer har været åbne for alle interesserede, herunder studerende. Ledelsesgruppemøder er typisk blevet holdt i frokostpausen inden seminarerne i den udstrækning, der har været behov for det. Tre til fire gange om året har seminaret været udvidet til 1 eller 2-dages seminarer, ofte i form af et internat.

Sekretariatet bestående af Erik Engberg Olsen, Jesper Brandt, samt en sekretær har holdt ugentlige sekretariatsmøder. Det har været ønsket at kunne tilknytte en permanent halvtids HK til sekretariatet, men dels på grund af vanskeligheder med at finde kvalificerede ansøgere, dels for at sikre en vis faglig indsigt og interesse i tilknytning til sekretariatsarbejde, har det hidtil været besat med studentermedhjælp (jvf. Appendiks C).

Følgende VLB-arrangerede møder har været afholdt:

Dato	Sted	Emne og oplægsholdere
21.08.1995	RUC	<i>Empiriske behov og muligheder i projektet "Værdi, Landskab og Biodiversitet".</i> Jesper Brandt, Peder Agger, Esbern Holmes og Peter Sandøe.
04.10.1995	RUC	<i>Scenarier og Landskab.</i> Pernille Bruun og Peder Agger.
10-11.10.1995	Kristiansminde, Sorø	<i>Præsentation og diskussion af delprojekter.</i> Peder Agger, Jørn Jensen, Annelise Bramsnæs, Poul Lübcke, Karsten Klint Jensen og Henrik Zahle.
01.11.1995	RUC	<i>Scenarier i VLB.</i> Jesper Brandt og Peter Sandøe
10.01.1996	RUC	<i>Scenariernes landskabelige parametre.</i> Esbern Holmes, Marius Møhl Madsen og John Egholm Jensen. <i>Holdninger til landskabet.</i> Tina Hansen, Peder Agger, Poul Lübcke.
07.02.1996	RUC	<i>Kvalitet i landskabet.</i> Marius Møhl Madsen, Annelise Bramsnæs og Karsten Klint Jensen.
03.04.1996	RUC	<i>Diskussion af registreringsmanualer ifm. feltarbejdet i 1996.</i>
18.04.1996	RUC	<i>Environmental ethics (miljøetik).</i> Roger Crisp (Oxford).
08.05.1996	RUC	<i>Økonomien i landskabet.</i> Anne Mette de Visser, Frederik Qvist, Jørn Jensen og Jesper Brandt. <i>Diskussion af interviewdelen ifm. feltarbejdet i 1996.</i>
11-12.09.1996	Kristiansminde	<i>VLB under indtryk af omgivelserne på landet. Besøg i området.</i> Peder Agger, Ib Kristiansen, Jørn Jensen, Poul Lübcke, Karsten Klint Jensen og Henrik Zahle.
25.09.1996	RUC	<i>Tværfaglig kulturlandskabsforskning i Norge.</i> Michael Jones, gæsteprofessor ved KVL.
09.10.1996	Foulum	<i>Biodiversiteten i Kulturlandskabet. Fælles seminar for MLB.</i> VLB-oplæg ved Peder Agger, Jesper Brandt og Peter Sandøe.
06.11.1996	RUC	<i>Hvilket landskab? Om muligheder og anvendelse af landskabskortlægning.</i> Erling Andersen, John Egholm Jensen, Ole Caspersen, Anne Busck, Dorthe Andersen, Niels H. Jensen.
03.12.1996	RUC	<i>The farmer as agent in the development in rural areas.</i> Claudine Thenail (France), Egon Noe (Denmark), Geert de Blust (Belgium), samt en række oplæg fra ph.d-studerende.
10.12.1996	RUC	<i>Austrian programmes and approaches to biological conservation of agricultural landscapes.</i> Thomas Wrška (Wien)
11.12.1996	RUC	<i>Konkretisering og operationalisering af projektbeskrivelsen. Arbejdsplan.</i> Peter Sandøe og Jesper Brandt
19.02.1997	Jagt- og Skovbrugsmuseet	<i>Jagtværdi, landskab og biodiversitet.</i> Peter Sandøe, Frank Hedegaard, Therese Holter og Jesper Brandt.
03.04.1997	RUC	<i>Opsamling og evaluering af feltarbejdet.</i> Susan Thomsen, Pernille Almlund, Lilian Andresen, Frank Hedegaard, Therese Holter, Philip Greve og Susanne Jakobsen.
09.04.1997	RUC	<i>Scenariearbejdet.</i> Jesper Brandt og Karsten Klint Jensen
12.05.1997	Retsvidenskabeligt Institut, KU	<i>Grøn ret: Ret, etik og økologi.</i> Anne Christophersen (Oslo).
29-30.05.1997	RUC	<i>Igangsættelse af metodescenario. Diskussion af arbejdsplan.</i> Peter Sandøe, Peder Agger, Annelise Bramsnæs og Jesper Brandt.
06.08.1997	RUC	<i>VLBs metodescenario. Hovedprincipper og arbejdsmetode.</i> Jesper Brandt, Karsten Klint Jensen, Esbern Holmes, Anne Mette de Visser, og Peder Agger.
27.08.1997	RUC	<i>VLBs metodescenario. Hovedprincipper og arbejdsmetode.</i> Oplæg ved Jesper Brandt, Annelise Bramsnæs, Karsten Klint Jensen, Esbern Holmes, Anne Mette de Visser, Peder Agger, Tina Hansen og Jørn Jensen.
22.10.1997	KA	<i>VLBs arbejdsplan. Konferenceforberedelse.</i> De tre arbejdsgrupper (jf. kap. 4.2).
26-29.10.1998	RUC	<i>Workshop IV: "Sustainable landuse" ved 1st international dialogue Conference Science For a Sustainable Society - Integrating Natural and Social sciences.</i> Peder

		Agger, Michael Bay, Ib Kristiansen og Marius Møhl Madsen.
30-31.10.1997	RUC	<i>International conference: Transformation of agricultural landscapes.</i> Annelise Bramsnæs og Jesper Brandt, Karsten Klint Jensen.
2-7.11.1997	Dragerup, Holbæk	<i>Internationalt ph.d.-kursus: Landscape Ecology and the dynamics of agricultural landscapes.</i>
19.11.1997	KVL	<i>VLBs metodescenario.</i> De tre arbejdsgrupper (jf. kap 4.2).
21.01.1998	RUC	<i>VLBs metodescenariorapport. 1. udkast.</i> Karsten Klint Jensen, Annelise Bramsnæs og Jesper Brandt.
18.02.1998	RUC	<i>VLBs metodescenariorapport. 2. udkast.</i> Annelise Bramsnæs, Jesper Brandt, Peder Agger, Michael Norup, Karsten Klint Jensen, Marius Møhl Madsen, Tina Hansen og Peter Sandøe
17.03.1998	RUC	<i>VLBs landskabsdatabase.</i> Esbern Holmes. <i>Ny faseinddeling af scenarierne.</i> Peder Agger, Michael Bay og Karsten Klint Jensen.
23.04.1998	RUC	<i>VLBs metodescenariorapport. 3. udkast.</i> Annelise Bramsnæs, Jesper Brandt, Peder Agger, Michael Bay, Karsten Klint Jensen og Tina Hansen.
13.05.1998	RUC	<i>Status over interviewundersøgelserne.</i> Tina Hansen og Michael Norup. <i>Redigering af metodescenariorapport.</i> Annelise Bramsnæs, Jesper Brandt, Peder Agger, Michael Bay, Karsten Klint Jensen og Peter Sandøe.
09.06.1998	RUC	<i>Diskussion af oplæg til Statusrapport.</i>

Kun møder, der har været fælles for hele projektet er nævnt, og ikke møder i undergrupper, der f.eks. blev dannet i forbindelse med gennemførelsen af feltarbejdet i 1996 i tilknytning til planlægning og fortolkning af interviewundersøgelser og ved udviklingen af scenarioarbejdet. Det vil føre for vidt her, at redegøre i detaljer for disse undergruppers arbejde.

Som det fremgår af oversigten, har bestræbelserne på at sikre de integrerende scenariodiskussioner en fremtrædende plads i arbejdet betydet, at en stor del af de fælles seminarer har været knyttet til denne funktion.

Efteråret 1995 var præget af arbejdet med at få præsenteret og diskuteret emner under hovedproblemkredsene, og af diskussionen af scenariometodik i almindelighed og landskabsscenarier i særdeleshed. Fra foråret 1996 var det forberedelse og gennemførelse af det omfattende feltarbejde i de 32 undersøgelsesområder, der indgår i VLBs landskabsdatabase, der stod i centrum, og som også organisatorisk beslaglagde al sekretariatets tid. Men samtidigt var en nærmere behandling af hovedproblemkredsene og scenariodiskussionerne vigtige for at sikre mulighederne for at påvirke det empiriske feltarbejde, så det i så høj grad som muligt kunne tilgodese de behov, der måtte være for emperi til belysning af hovedproblemkredse og scenarier. Selve feltarbejdet gik i gang i maj 1996 og var afsluttet efteråret 1996. Der forestod derefter et stort arbejde med indtastning af feltresultater, geo-kodning af alle registrerede oplysninger og validering af materialet. Dette arbejde har stået på indtil sommeren 1998.

Allerede i efteråret 1996 og foråret 1997 kunne vi dog så småt begynde at behandle det indsamlede materiale i forbindelse med tilrettelæggelse af det videre projektarbejde. Som et velegnet område for de første metodiske scenariostudier valgtes område 7, beliggende i den nordvestlige udkant af Glumsø. Indledende besøg i området, med demonstration af de indsamlede landskabsoplysninger og besøg hos udvalgte landmænd blev foretaget for hele forskningsgruppen 11. og 12. september 1996. Efteråret 96 og foråret 1997 blev i høj grad præget af den videre udfoldelse af hovedproblemkredsene, tilrettelæggelse af individuelle arbejdsplaner samt afholdelse af ph.d.-kurser med bred deltagelse af de til projektet knyttede ph.d. studerende. Fra sent på foråret 1997 blev de fælles aktiviteter koncentreret om to problemstillinger: Dels udviklingen af et metodescenario med det formål at skabe et fælles erfaringsgrundlag for det videre scenarioarbejde vha. et eksemplarisk gennemløb af scenariets faser. Dels igangsættelsen af forberedelserne til en international conference: "Transformation of Agricultural Landscapes", med et efterfølgende internationalt ph.d.-kursus i begyndelsen af november. I foråret 1998 har de fælles aktiviteter været helliget arbejdet med metodescenariet.

Det skal ikke skjules, at sikringen af projektets tværfaglighed har været forbundet med vanskeligheder. Strategien herfor har knyttet sig til den stadige vekselvirkning mellem den overvejende

disciplinorienterede behandling af hovedproblemerkredse og de forskelligheder, der måtte udspringe af de mere tværfagligt orienterede scenariorarbejde, som omtalt i indledningen.

Set ud fra de enkelte indgående discipliners synspunkt kan dette ikke siges umiddelbart at fremme arbejdet med de forskellige hovedproblemerkredse,

- fordi megen tid går med at introducere disse for hinanden, hvilket kan være vanskeligt netop i en indledende fase, hvor problemkredsen endnu ikke er udfoldet i detaljer
- fordi de gensidige forventninger til det faglige input kan have svært ved at blive indfriet, da den faglige indsigt i kollegaernes arbejde sjældent er tilstrækkelig
- fordi kommunikationen kan være vanskelig pga. de forskellige indfaldsvinkler og forventninger,
- fordi de krav, som arbejdet med integrerende scenarier stiller, kun i begrænset omfang ligger i direkte forlængelse af de faglige traditioner, som behandlingen af hovedproblemerkredsene typisk tager udgangspunkt i.

Det er imidlertid samtidigt klart, at det drejer sig om problemer, der er af generel art for tværviden-skabelige projekter. Der har, som det vil fremgå af næste afsnit, siden projektets start været arbejdet systematisk på at overvinde disse problemer. Et bidrag vedr. tværfagligt samarbejde er i øvrigt sam-let i et paper af Bramsnæs, Madsen og Agger, se appendiks A.

Undervisningsmæssigt er der med direkte tilknytning til projektet blevet arrangeret 4 ph.d-kurser:

- International Ph.D. course: Landscape Ecology. Coop. between Department III and IV. RUC. 29.05 - 03.06.95. 3 ph.d.-studerende med tilknytning til projektet deltog i kurset.
- Ph.d.-kursus i "Miljøetik": Institut for Filosofi, Pædagogik og Retorik, KU. Efteråret 1995 til efteråret 1996. Tre ph.d.-studerende med tilknytning til projektet deltog i kurset.
- International Ph.D. course: The Farmer as Natural resource-manager. Coop. between Department III and IV, RUC. 2.-6.12.96. 2 ph.d.-studerende med tilknytning til projektet deltog i kurset.
- International Ph.D. course: Landscape Ecology and the Dynamics of Agricultural Landscapes: Centre for Landscape Research, RUC, Søminestationen. 3.-7.11.97. 5 Ph.D.-studerende med tilknytning til projektet deltog i kurset.

Der er derudover blevet afholdt et "miljøetik" overbygningskursus i praktisk filosofi ved Institut for Filosofi, Pædagogik og Retorik, KU v/Karsten Klint Jensen og Peter Sandøe, et kursus i Geografiske Informationssystemer (GIS - MGE) for geografistuderende på RUC, v/Esbern Holmes, samt kurset "natur og planlægning, Tek-Sam, RUC v/Peder Agger.

Ialt 8 ph.d.-studerende har haft tilknytning til projektet, idet de benytter projektets problemstilling og empiriske materiale i deres arbejde. Heraf er 2 direkte finansieret af projektet.

Derudover er der vejledt 13 specialestuderende, som har benyttet projektets problemstillinger og materiale som grundlag for specialet.

3. Ændringer af projektet

I foråret 1997 blev det nødvendigt at foretage visse ændringer i arbejdsprogrammet og det dertil hørende budget. Disse blev indarbejdet i en ny, let revideret projektbeskrivelse og et dertil hørende revideret budget, som blev forelagt og godkendt af Forskningsrådene i april 1997.

I forbindelse med Peter Sandøes indstilling til et forskningsprofessorat ved KVL ønskede projektet at fastholde et planlagt frikøb af Peter Sandøe. Forskningsrådene ønskede dog ikke ad denne vej at bidrage til finansieringen af forskningsprofessoratet, hvorefter Peter Sandøe med virkning fra 1. september 1997 kun i begrænset omfang er arbejdsmæssigt tilknyttet projektet. Han fortsætter som medlem af projektets ledelsesgruppe.

Poul Lübcke forlod sin stilling ved HHK 1.4.1996. I konsekvens heraf blev HHKs engagement efter aftale overført til Poul Lübckes nye arbejdsplads RUC, og det blev besluttet efter anbefaling af projektets filosoffer at anvende midler herfra til en 2-årig ansættelse af Michael Norup med henblik på gennemførelse af en spørgeskemaundersøgelse i forbindelse med en undersøgelse af, hvorledes forskellige interessegrupper forholder sig til udnyttelsen af det åbne land.

Trods flere opslag som planlagt i foråret 1996 lykkedes det ikke at finde kandidater til et planlagt ph.d.-stipendium ved Retsvidenskabeligt Institut. Det blev derfor efter aftale med Henrik Zahle besluttet at anvende disse midler til en 2-årig ansættelse i et forskningsadjunktur af cand. jur. Ulf Kjellerup efter afslutningen af dennes ph.d.-afhandling ved Institut for Teknologi og Samfund, RUC, efteråret 1998.

Indtastning, geo-kodning og validering af data samt den nødvendige tekniske videreudvikling af projektets database viste sig at være betydeligt vanskeligere og mere tidsrøvende end oprindeligt antaget. Det var derfor nødvendigt at ændre budgettet for dels at finde midler til tilknytning af en databasemanager for projektet, dels sikre yderligere midler til studentermedhjælp i forbindelse med indtastnings- og geo-kodningsarbejde samt udvikling af holdbare procedurer i forbindelse hermed.

I selve arbejdsbeskrivelsen blev der i forbindelse med de ovenfor nævnte ændringer kun foretaget ganske få ændringer, idet visse arbejdsopgaver indenfor A2 (udvidelser og integration af landskabs-databasen) blev indskrænket i forhold til det oprindeligt planlagte. Det drejer sig om visse interviewoplysninger samt ønsket om at skabe datamæssigt grundlag for analyser på geografisk større områder end databasens 4-km²-felter.

4. Status for projektforsløbet

4.1 Hovedproblemerkredse

A. Integreret landskabsdatabase

A1. Småbiotopdatabase: Da kernen i projektet er koblingen mellem landskabet og de mange forskellige typer værdier af såvel naturmæssig, som samfundsmæssig og humanistisk art, der knytter sig til landskabet, har det været grundlæggende vigtigt at sikre at registreringen af landskaber, der danner det empiriske udgangspunkt bliver foretaget

- 1) ud fra en fastlagt reproducerbar systematik, dvs. at forskellige registratorer principielt vil komme frem til samme resultat, og
- 2) så kvantitativt eller kvantificerbart som muligt, dvs. at kvaliteter givet gennem typificeringer, skal præciseres så nøje som muligt og så vidt muligt kunne beskrives kvantitativt.

Det er sjældent, at landskabsregistreringer opfylder disse krav. Men det er i høj grad tilstræbt med de småbiotopregistreringer, som projektet tager empirisk udgangspunkt i, for at sikre en holdbar målestok, når landskabets indhold skal forholdes til de forskellige værdier, der knytter sig til det. For at kunne anvende de indsamlede data fra 1981, 86, 91 og 96 til dynamiske landskabsstudier, der kan danne grundlag for landskabsscenarier, har det yderligere været vigtigt, at de tidsmæssige aspekter af registreringerne var nøje gennemtænkt, dvs at alle, eller i hvert fald de væsentligste elementer har kunnet følges individuelt i tid og rum. Dette har stillet store krav til såvel systematikken i dataindsamlingen, som opbygningen af databasen.

Tilrettelæggelse af databasedesignet og overgang til et nyt databasesystem egnet til det nye formål, samt oparbejdning af materialet fra tidligere registreringer, således at dette kunne indgå i det nye system, foregik i efteråret 1995 og vinteren 1995/96. Oparbejdningen af tidligere registreringer har i realiteten strakt sig over flere år, og er først blevet færdig i sommeren 1998 i forbindelse med færdiggørelsen af indtastning og geo-kodning af data fra feltarbejdet i 1996.

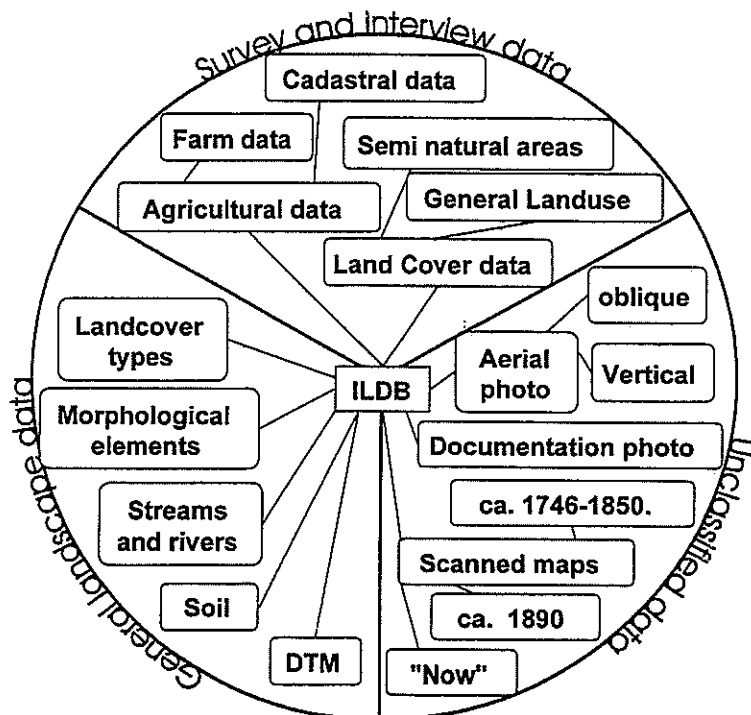
Den konkrete planlægning af feltarbejdet har omfattet:

- Indgåelse af kontrakt om optagelse af flyfotos over alle 32 områder (der blev gennemført af firmaet GEO-scan i april-maj 1996).
- Udarbejdelse af nye reviderede registrerings- og interviewskemaer.
- Indsamling af up-to-date ejendomsskemaer til forberedelse af interviews, indsamling af særlige arealoplysninger, såsom §3-områder og fortidsminder (§12), skovrejsningsområder, fredede arealer, miljøfølsomme områder og særligt følsomme landbrugsområder mv..
- Indsamling af ældre kortmateriale mv..
- En udarbejdelse af en omfattende manual for registreringen.
- Træningskurser for alle medarbejdere (i alt ca. 25), der var med i registreringerne (jvf. appendix A og C).

Selve feltarbejdet var planlagt som 3-ugers-perioder, indenfor hvilke 2 personer skulle kunne kortlægge 2 områder (å 4 km²). Den 1. uge gik med udarbejdelse af ejendomskort, udvælgelse og kontakt til interviewpersoner, tilrettelæggelse af kartering mv. Den 2. uge gik med feltarbejde (areal- og biotopkarteringer samt interviews), og 3. uge med efterbehandling, rentegning og indtastning af oplysninger. Hvor første uge var realistisk sat, og anden uge også med held kunne gennemføres, så viste tidsstipuleringen for efterbearbejdningen sig at være urealistisk, ikke blot på grund af arbejdets omfang, men også på grund af de ganske omfattende teknisk-datalogiske kundskaber, der viste sig

nødvendige, for at kunne gennemføre opgaven. Dertil kom en del problemer med databasen, som reelt først er blevet løst i løbet af 1997. Set i bakspejlet må det erkendes, at vi havde lagt for megen vægt på at sikre, at indkodningen - herunder geo-kodning af materialet - blev foretaget af de personer, der havde gennemført feltarbejdet. Det har senere vist sig, at omvendt erfaring fra feltarbejdet er en fordel, så er et godt kendskab til GIS, og en sikker systematik i efterbehandlingsarbejdet betydeligt vigtigere for at undgå fejl og forglemmelser i databasen.

De sidste data er blevet indtastet i databasen i juli 1998, altså godt 2 år efter feltarbejdets udførelse. Det er således længere end planlagt, men adskiller sig reelt ikke fra internationale erfaringer med lignende komplicerede GIS-registreringer. En oversigt over de oplysninger, der findes i databasen ses nedenfor

A2. Udvidelser og integration: Indføjelser af eksterne data i projektets database er hovedsageligt gennemført af Esbern Holmes, Niels E. Jensen og John E. Jensen. Der er indgået aftale med arealdatakontoret i Foulum om levering af digitale data for alle 32 områder vedrørende overordnet landskabstype (geomorfologi), jordbund, og fugtigbundsområder. Den endelige overførsel af disse data har fundet sted i foråret 1998. På grund af vanskeligheder med overførsel af data fra GEUS er de kvartærgeologiske oplysninger (jordarter) blevet digitaliseret direkte og indgår nu i databasen i de områder af Danmark, hvor de foreligger i 1:25000 fra GEUS side. Der er lavet en højdedatabase, som er helt eller delvist færdig for 10 områder med henblik på at kunne bestemme geomorfotyper og lave 3-D-visualiseringer af områderne i forbindelse med scenarierne. Detaljerede geomorfotyper er endvidere direkte kortlagt for 8 områder. En landskabsøkologisk basiskartering i form af kortlægning af økotober og nanochorer er gennemført for 9 områder og forventes yderligere gennemført på nanochoreniveau for de resterende områder i den sidste del af projektperioden mhp. statistiske analyser af forholdet mellem arealdække og landskabstype. En pilotundersøgelse af sådanne sammenhænge er gennemført for 6 områder af Dorthe Lillielund Andersen og Anne Busck i forbindelse med deres speciale ved KVL 1997 om naturgrundlaget i planlægningen.

Af hensyn til den begrænsede tid, det kunne påregnes at ulejlige lodsejerne i forbindelse med interviewene, lod det sig ikke gøre at inkludere spørgsmål om omkostninger ved oprettelse, vedligeholdelse og nedlæggelse af småbiotoper i 1996. Fra efteråret 1997 er igangsat et udredningsarbejde, baseret primært på interviews med amtslige myndigheder, relevante statslige og private organisatio-

ner (f.eks. Hedeselskabet, Skov- og Naturstyrelsen, FSL, vildtkonsulenter) og private firmaer for at få belyst dette spørgsmål mhp. økonomiske konsekvensberegninger i forbindelse med scenarierne. Arbejdet forestås af agronom Mette Cavling Clausen og landskabsarkitekt Jette Stauner, med en styregruppe, hvori Jesper Brandt, Frederik Quist og Ege Lau Frandsen har indgået.

Af samme årsager måtte et oprindeligt ønske om gennem interviewene at supplere med information i form af indikatorer for driftens brugsintensitet på markniveau (se i øvrigt C4) udgå, jvf. afsnit 3. Det vil blive erstattet af et arbejde med at bestemme driftens arealintensitet på brugsniveau. Hertil anvendes såvel afgrødekarteringer som generelle interviewoplysninger (f.eks. om husdyrhold), som vil blive brugt til typificeringer af bedrifter på basis af beregnede standarddækningsbidrag, der kan sikre sammenlignelighed med landbrugsstatistikken. Niels E. Jensen forestår dette arbejde, der er igangsat i foråret 1998.

Marius Møhl Madsen har i tilknytning til sit ph.d.-projekt kortlagt træ- og buskvegetationen og undersøgt dens udvikling i 6 områder i 1996. I tre af disse er der lagt vægt på den nøjagtige placering for at kunne foretage en sammenligning med en tilsvarende kortlægning af de samme områder i 1979. Herudover har afdeling for økologisk botanik, KU, i 1997 gennemført en detaljeret vegetationskortlægning af alle frøplanter i område 2, hvor VLBS database er benyttet i forbindelse med tolkningen af disse data. Der er i sommeren 1996 foretaget fugletællinger ved hjælp af linietakseringer i de samme 6 områder som ovenfor nævnt. Disse data er indlæst i databasen i vinteren 1997/98. Dette arbejde indgår i Marius Møhl Madsens ph.d.-afhandling.

A3. Visualisering: Det ph.d.-stipendium indenfor visualisering, der skulle søges tilknyttet Inst. f. Økonomi, Skov og Landskab, KVL, blev skåret væk i den indledende besparelsesrunde, og det har ikke siden været muligt for instituttet at finde midler dertil. Til trods herfor regner vi dog fortsat med, at der vil blive arbejdet med visualiseringer indenfor projektet, og en del initiativer er igangsat: En PC-er til brug for visualisering af landskabsscenarierne er installeret på arkitektskolen i efteråret 1997. Installation, der er forestået af Annelise Bramsnæs, har været vanskelig, da det har været svært at fastholde kvalificeret studentermedhjælp, der p.t. er en mangelvare på danske tegnestuer. De tekniske problemer er løst i løbet af sommeren 1998.

Manuelle kortproduktioner har indtil nu vist sig uundværlige i forbindelse med gennemførelsen af metodescenariet i foråret 1998, men i takt med ibrugtagning af databasen er de første computergenererede kortproduktioner blevet gennemført i juni 1998.

Skrå flyfotos er optaget i 1995 for en række områder på Sjælland og Lolland-Falster, og nye optagelser vil blive inddraget, især i tilknytning til formidling af scenarierne. Der sigtes på en kombination med andre former for visualiseringer, herunder 3-D-modeller, der tillader en pædagogisk overhøjning af reliefforholdene, som kun sjældent kommer til udtryk i skrå flyfotos over danske landskaber. I tilknytning til feltregistreringerne er der gennemført systematiske fotograferinger af alle biotoper. Disse er lagret på CD-rom og er i en grov opløsning direkte tilgængelige i databasen, knyttet til de øvrige biotopoplysninger. Databasen omfatter 3323 fotografier.

Gennem arbejde med evaluering af VVM-analyser har Annelise Bramsnæs i den forløbne periode opnået en væsentlig erfaring med visualisering som middel til kommunikation og evaluering. Den konkrete visualisering af udviklingsveje i forbindelse med scenarierne har dog indtil sommeren 1998 indskrænket sig til udarbejdelsen af simple manuelle illustrationer, men er derefter udvidet til at omfatte computergenererede kort og systematiske illustrationsprincipper i scenarierne.

Spørgsmålet om et metodisk grundlag for validering af visualiseringer, f.eks. i tilknytning til anvendelse af scenarierne i forbindelse med gennemførelse af etiske samtaler, har endnu ikke været berørt,

og det er tvivlsomt om dette, der skulle have været den teoretisk/metodiske kerne i det ikke oprettede ph.d.-stipendium på KVL, vil kunne indfries.

B. Naturetiske helhedssyn

Udtrykket 'naturetisk helhedssyn' spiller en central rolle i projektbeskrivelsen for VLB. Projektbeskrivelsen hæfter sig ved, at der kan være forskellige meninger om, hvilke *værdier* der skal lægges til grund for vurderingen af landskaber, og i forlængelse heraf, forskelle i vurderingen af diverse indgreb med henblik på at styre udviklingen af et landskab i en bestemt retning. Der lægges ikke op til, at disse forskelle skal opløses ved at pege på de 'rigtige' værdier. Hensigten er i stedet at gøre det mere klart, hvori forskellene består.

Med sigte på at skabe en overordnet ramme, inden for hvilken de værdimæssige uenigheder kan analyseres og diskuteres mere systematisk, påregner projektbeskrivelsen, at der opstilles en række alternative, indbyrdes uforenelige *naturetiske helhedssyn*. Med udtrykket 'naturetisk helhedssyn' signaleres det, dels at det i denne kontekst er handlinger i relation til *naturen*, der står i centrum, dels at de relevante etiske hensyn i forhold til naturen må sættes ind i en *helhed*, således at det fremgår, hvilken vægt disse hensyn har relativt til andre relevante hensyn.

B1. Etiske grundpositioner

Karsten Klint Jensen, Poul Lübcke og Peter Sandøe har arbejdet på at formulere og analysere forskellige miljøetiske grundpositioner samt konkretisere, hvilke forskellige konsekvenser disse positioner har i forbindelse med landskabsforvaltning.

Karsten Klint Jensen har arbejdet med en generel teori for afvejning af værdier. Inden for denne ramme er nogle af de afvejningsproblemer, der rejser sig for en antropocentrisk miljøetik blevet analyseret. Han har endvidere arbejdet med at analysere forskellige varianter af påstanden om, at der bør tages hensyn til naturen for dens egen skyld. Et foreløbigt resultat er her, at den mest plausible variant af et sådant synspunkt er et kollektivistisk synspunkt; dvs. det er naturen som *helhed*, der tillægges værdi, ikke de berørte individer.

Poul Lübcke har analyseret begrebet bæredygtighed; han har endvidere diskuteret forskellige opfattelser af naturværdier. I foråret 1999 vil Poul Lübcke arbejde med en analyse af mulige udviklingsveje for det åbne land, idet de naturetiske helhedssyn vil blive sat ind i en politisk filosofisk ramme, der betragter den landskabelige forvaltning som et specialtilfælde af generel fordelingspolitik.

Peter Sandøe har, i samarbejde med Peder Agger, analyseret begrebet biodiversitet, herunder specielt den fortolkning der ligger til grund for brugen af de såkaldte rødlistor.

Anne Mette de Visser vil i sommeren 1998 færdiggøre en oversigt over og analyse af forskellige miljøetiske positioner. Det centrale spørgsmål drejer sig om, hvilke værdier der findes i naturen, og hvilke former for moralske overvejelser disse værdier i naturen giver anledning til. Forskellige miljøetiske teorier adskiller sig specielt med hensyn til svaret på, om naturen rummer værdier, ud over de indlysende instrumentelle værdier for opfyldelse af menneskelige behov, og hvilke typer værdier, der identificeres - specielt om det er individuelle organismer eller helheder som f.eks. økosystemer, der regnes for centre for værdi. Analysen indeholder også et første forsøg på at sammenholde de forskellige miljøetikker med den præference-utilitaristiske etik, der ligger bag mainstream økonomisk teori.

B2. Værditeorier

Karsten Klint Jensen, Poul Lübcke og Peter Sandøe har alle ydet bidrag til forståelsen af, på hvilke måder naturen spiller en rolle menneskelig velfærd, således som dette begreb udlægges i de forskellige teorier om velfærd (hedonisme, præferenceteorier, objektive teorier m.fl.).

B3. Landskabelige værdier

Karsten Klint Jensen har påbegyndt et arbejde med at klassificere naturværdier, herunder specielt landskabelige værdier. Dette arbejde har nær forbindelse til Arbejdsgruppe II's (PA, JB, EH, KKJ og MMM, se afsnit 4.2) arbejde med skitsere biologiske kriterier for landskabelige værdier, der kan udtrækkes af databasen. Det vil også kunne indgå som en del af fundamentet for Michael Norups spørgeskemaundersøgelse.

Annelise Bramsnæs har i forbindelse med en række VLB-seminarer bidraget med at indkredse, hvorledes landskabsæstetiske spørgsmål kan og bør afgrænses i forhold til det valgte fokus i det tværfaglige projekt. Centralt står her spørgsmålet om, hvordan den æstetiske opfattelse af landskabet hænger sammen med biodiversitet på landskabsniveau, altså med synlige forskelle og variationer i plante- og dyreliv. Problemer har været: 1) Diskussion af landskabsopfattelse og landskabsværdier som en kontekst-bestemt fortolkning af de objektive geografiske forhold, herunder landskabets naturindhold, 2) kritisk analyse og diskussion af potentialet i præference-målinger og 3) diskussion af ekspertfaglig terminologi/vokabularium til analyse og beskrivelse af landskabsarkitektoniske værdier.

C. Analyseredskaber vedr. naturgrundlag, forvaltning og regulering

C1. Landskabsdiversitet: Mål for landskabsdiversitet er behandlet i Brandt og Holmes (1995) og indgår centralt i arbejdet i den omtalte arbejdsgruppe II. En række standardmål vil blive afprøvet i færdiggørelsen af metodescenariet, samt i afrapporteringen af den generelle struktur og udvikling i de 32 landskabsområder.

Andersen og Busck's arbejde om sammenhæng mellem landskabselementer og naturgrundlag er nævnt under A2. I forbindelse med databasens færdiggørelse i foråret 1998 er der igangsat et arbejde med systematisk sammenholdning af databasens biotop- og bedriftsoplysninger, samt heraf afledte indikatorer for brugsintensitet, med forskellige naturbetingelser, herunder forskellige landskabselementer. Niels E. Jensen, John Egholm Jensen og Esbern Holmes indgår i dette arbejde. De første resultater af dette arbejde forventes afsluttet foråret 1999.

Under vejledning af Jesper Brandt udarbejdede to studerende ved KVL i 1996 en hovedopgave om en sammenligning af småbiotopindholdet på konventionelle og økologiske bedrifter i to områder på Sjælland. Dette arbejde er endvidere publiceret i Brandt, Andersen og Petersen (red) 1997. På RUC har en Ph.d-studerende fra Universitæt Heidelberg, Bärbel Tress siden sommeren 1997 arbejdet med et projekt om potentiale og realisering af økologisk jordbrug i Danmark, herunder betydningen for landskabspleje (Vejleder Jesper Brandt).

C2. Biodiversitet: Parametre for biodiversitet er behandlet i Agger og Sandøe 1997 og 1998, og er endvidere centralt i Marius Möhl Madsens ph.d.-arbejde. Sammenholdning af sådanne parametre afledt af de biologiske kortlægninger med mål for landskabsdiversiteten fra databasen vil være et centralt element såvel i den generelle behandling af databasens materiale i den sidste del af projektet, som i konsekvensberegningerne i forbindelse med scenarierne. På grund af de relativt få områder, det har været muligt at kortlægge biologisk, er det endnu uklart, hvorvidt en egentlig statistisk behandling af dette forhold vil række.

På grundlag af projektets botaniske og ornitologiske kortlægninger, suppleret med beslægtede undersøgelser bliver der i tilknytninger til Marius Möhl Madsens ph.d.-projekt (der er under sammen-skrivning i efteråret 1998) opstillet eksempler på artsdiversitet i danske agerlandsbiotoper.

C3. Betingelser for regulering: Jesper Brandt har, i samarbejde med Jørgen Primdahl, KVL, og Anette Reenberg, GIKU, behandlet spørgsmålet om teoretiske og metodiske problemer ved en tværfaglig udredning af landskabsforandrende faktorer (se Brandt, Primdahl og Reenberg, 1996, og Primdahl&Brandt, 1997). Ib Kristensen undersøger i sit ph.d.-projekt ved Inst. IV, RUC, under vejledning af Peder Agger og Kurt Aagard Nielsen, hvordan økologisk teori anvendes i de sociale processer omkring bestemmelse af moralske, videnskabelige og æstetiske værdier i landskabet, bl.a. i tilknytning til forskning i og regulering af småbiotopmønstret i agerlandet.

Jørn Jensen bidrog i den tid han var tilknyttet projektet med at belyse spørgsmålet om reguleringers betydning for landskabet, især med henblik på belysning af mulighederne af en deregulering og inddragelsen af scenarier til belysning heraf.

Kulturelle erfaringer, værdier og holdninger er kernen i Tina Hansens ph.d-arbejde: Med udgangspunkt i arbejdshypotesen, at bestemte landskabskarakteristika i det lokalområde, hvor landbrugsbedriften er lokaliseret, og den enkelte landmands bedriftsspecialisering, har indflydelse på landmandens landskabs- og natursyn, udvalgte i efteråret 1997 to VLB-undersøgelsesområder (Glamsbjerg og Vorgod) til kvalitative interviews. Arbejdet støtter sig på litteraturstudier, interviewundersøgelserne i 1996, samarbejdet i projektets 'interviewgruppe', samt en række prøveinterviews. Disse (ialt 14 interviews) blev gennemført i februar 1998, tolket i foråret 98 og er under sammenskrivning i sommeren 1998. De udgør en væsentlig metodisk og empirisk baggrund for Michael Norups spørgeskemaundersøgelse.

Behandlingen af de samfundsmæssige og driftsøkonomiske rammer for landbrugets "landskabspraksis" blev i 1996 behandlet af en arbejdsgruppe bestående af Jørn Jensen, Frederik Quist og Jesper Brandt, og resulterede bl.a. i to udredning af Frederik Quist dels om arbejdsforbrug i forhold til markstørrelse og form, dels om strukturudvikling og bedriftsstørrelse. Siden er emnet blevet noget stedmoderligt behandlet i projektet som følge af vanskelighederne med at få tilknyttet landbrugsfaglig, herunder -økonomisk ekspertise. Der er derfor i foråret 1998 taget initiativ til en indkredsning af de vigtigste rammebetingelser for sammenhængen mellem landbrugsudvikling og udviklingen i det danske agerland.

Stig Jensen, der fra sommeren 1997 er Ph.D.-studerende ved Center for Udviklingsforskning har ønsket tilknytning til projektet som teoretisk og metodisk støtte for hans Ph.D.-projekt om lokal forvaltning af biodiversitet i Zimbabwe, i overensstemmelse med lokale, nationale og internationale interesser for såvel brug af naturens resurser som bevarelse af biodiversiteten. Hans grundige politologiske og udviklingsteoretiske forankring indenfor området vil kunne tilføre projektet værdifulde teoretiske og metodiske vinkler, samtidigt med at hans ornitologiske interesse giver godt grundlag for at bidrage til diskussionen af projektets tværfaglighed.

C4. Styringsmidler: Jørn Jensen har arbejdet med de offentlige støtteordninger, især EF-ordninger, og behovet for at få belyst deres gennemslag via scenarier. Annelise Bramsnæs har gennemført en omfattende evaluering af VVM-analyserne og deres landskabelige aspekter.

Michael Bay foretager i sit ph.d.studium en analyse af effekten af udvalgte former for offentlig regulering. Det omfatter dels regulering af udviklingen af småbiotoper omfattet af §3 i Naturbeskyttelsesloven, dels Naturklagenævnets behandling af dispensationsansøgninger fra §3. Empiriindsamlingen, incl. kvalitative interviews med administratorer, forventes afsluttet efteråret 1998.

En specialestuderende på Geografi-RUC, Lis Schrøder (vejleder: Jesper Brandt), forventer i løbet af 1998 at færdiggøre sit speciale, omhandlende en forsøgsvis opstilling af en dansk øko-point-model inspireret af den i Niederösterreich udviklede forvaltningsmodel.

C5. Offentlig forvaltning: Selv om Ulf Kjellerup først i efteråret 1998 formelt tilknyttedes projektet, har han i begrænset omfang deltaget i projektet siden sommeren 1997, mhp. dels at formidle det retliges placering indenfor koblingen af det filosofiske, etiske og det konkrete naturvidenskabelige niveau, dels med input til miljøvurderingssystematikken anvendelighed i forbindelse med scenario-opbygningen.

Ulf Kjellerup har med sit metodiske bidrag til scenarioopbygningen som udgangspunkt behandlet problemerne i forbindelse med en helhedsmæssig forvaltning, idet dette ikke blot vil få en uddybende behandling som særskilt problemstilling ud fra et forvaltningsmæssigt/retligt synspunkt, men også vil blive genstand for eksplicit behandling i forbindelse med udviklingen af scenarierne.

Spørgsmålet om, hvorvidt de naturmæssige værdier i det åbne land bedst sikres gennem et forvaltningsmæssigt kontrolapparat, eller ved integration i privat værdigrundlag, har endnu ikke været genstand for behandling i projektet.

C6. Interessenter: Pr. 1. marts 1998 har Michael Norup påbegyndt forberedelserne til en spørgeskemaundersøgelse med det formål at belyse naturetiske holdninger hos et repræsentativt udsnit af befolkningen. Derudover vil undersøgelsen belyse betydningen af adgang og behovet for at bruge det åbne land til rekreative formål. Dette skal ses i sammenhæng med projektets overordnede formål: At bidrage til en helhedorienteret langsigtet og bæredygtig natur- og landskabsforvaltning.

Arbejdet med at formulere de overordnede forskningsspørgsmål og de arbejdshypoteser, der danner forudsætning for konstruktionen af spørgeskemaer, støttes af projektets interviewgruppe (PS, AB, AMdV, KKK, TH, MN og MB) og de tidligere interviewerfaringer i projektet. Arbejdet forventes færdigt i efteråret 1998, så spørgeskemaerne kan udsendes i vinteren 1998/99, evt. efter en kort pilotundersøgelse. Pt. forventes spørgeskemaerne udsendt til et tilfældigt udsnit af befolkningen i alderen 15-76 år (fra CPR-registret), et udsnit af de i 1996 interviewede landmænd i de 32 områder, og evt. et tilfældigt udsnit af samtlige landmænd med bedrifter på over 5 ha. Såfremt spørgsmålene kan relateres til områdespecifikke forhold vil de evt. også blive udsendt til et udsnit af ikke-landmænd i projektområderne.

4.2 Scenarier for en integreret brug og forvaltning af det åbne land

Scenarioarbejdet i VLB startede i efteråret 1995 med et bredt anlagt scenarioseminar, hvor vægten blev lagt på studier af forskellige scenarioopfattelser, specielt i tilknytning til landskabsscenarier. På grund af forberedelse og gennemførelse af feltarbejdet i sommeren 1996 blev videre diskussioner udskudt, men fra efteråret 1996, og især i løbet af 1997, blev der gennemført aktiviteter ifm. metodiske problemer i tilknytning til scenarierne. Her blev det tydeligt, at der er vanskeligheder i det tværfaglige arbejde, idet opfattelserne af og forventningerne til scenariernes indhold, formål, rækkevidde, samt graden af empirisk-landskabelig og lokal tilknytning viste sig at være meget forskellige.

Det blev derfor i april 1997 foreslået, at det videre scenarioarbejde burde udvikles konkret i tilknytning til gennemførelsen af et såkaldt metodescenario, dvs. Et scenario baseret udelukkende på eksisterende materiale + evt. simulering. Formålet var at skabe en fælles erfaringsbaseret ballast for gennemførelsen af de egentlige scenarier.

Som grundlag for et metodescenario blev der opstillet en liste over delmålsætninger, der skulle indgå i et mål-middel-hierarki, hvor retningen 'opad' peger mod stadig mere generelle målsætninger for til sidst at ende i et 'naturetisk helhedssyn', mens retningen 'nedad' peger mod stadigt mere indsnævrede delmålsætninger, for til sidst at ende i konkrete handlemuligheder af relevans for det pågældende område. Delmålsætningerne var bedre adgang, øget biotopdiversitet, øget ekstensivering, øget marginalisering og øget produktionsdiversitet. Med henblik på at overveje, dels hvorledes disse målsætninger kunne indplaceres i et mål-middel-hierarki, dels hvad der kunne være passende måleparametre for opfyldelsen af disse målsætninger, blev der til supplement af den tidligere oprettede interviewgruppe (TH, AV, AMdV, PS, AB, MB, MN og KKJ(arbejdsgruppe I)) oprettet to nye arbejdsgrupper: en for økonomiske kriterier (AV, KKJ, JJ(arbejdsgruppe III)), og en for biologiske kriterier (PA, KKJ, JB, EH og MMM(arbejdsgruppe II)).

Arbejdet i disse grupper har fungeret godt og har siden udgjort et væsentligt integrerende moment i det videre arbejde.

Rammen for metodescenarioarbejdet blev i vinteren 1997/98 udvidet med koblingen til en struktur for en 'metodescenariorapport', hvor der kunne skabes en sideløbende vekselvirkning mellem udviklingen af et konkret scenario i alle dets faser, og en struktureret generel diskussion af scenariometodikkens forskellige faser, med udgangspunkt i projektbeskrivelsens gennemgang af de forskellige scenariofaser. Hensigten var at konkretisere såvel erfaringer omkring et scenariorforløb, med alle dets metodiske, tekniske og empiriske konsekvenser, som generelle diskussioner om alle faserne i scenarioarbejdet. Heri indgik også generelle diskussioner i scenarioarbejdet m.h.p. at præcisere en fælles problemformulering og målsætning for projektets scenarier.

Denne hensigt er delvist blevet indfriet gennem arbejdet med metodescenariorapporten i foråret 1998, i og med at denne struktur har bidraget til at få en række meget forskellige opfattelser frem i lyset.

Som et første bud på et konkret scenario fremlagde Annelise Bramsnæs og Jesper Brandt i januar 1998 en første skitse: "Hvilke dominerende kræfter i udviklingen af det åbne lands struktur vil bedst kunne sikre en flersidig, helhedspræget anvendelse af det åbne land?", udfoldet gennem 3 delscenarier, hvor hhv. landbruget, natur- og landskabsbeskyttelsen og urbaniseringsinteresserne gives dominans i udviklingen af det åbne land. Dette forslag blev primært konstrueret ud fra et ønske om at fastholde nogle markant forskellige landskabskonsekvenser af alternative udviklingsforløb, så spændvidden i de landskabelige konsekvenser, og dermed også i de etiske og interessemæssige problemer, kunne komme tydeligt frem.

Man kan sige at det metodiske udgangspunkt for scenariet netop lå i det landskabelige slutprodukt, dikteret af nogle overordnede målsætninger knyttet til forskellige typer interessedomnans. Skitsen var samtidigt dikteret af ønsket om at fastholde projektets overordnede sigte omkring integreret brug og forvaltning af det åbne land også i metodescenariet. Skitsen var ikke fuldt tilfredsstillende, og fik kun beskrevet nogle af faserne, med vægt på konstruktion af nogle kort til at illustrere scenariets landskabelige dimension.

Det alternative metodescenario var bygget op omkring målsætningen "at fordoble biodiversiteten i Glumsøområdet", hvor biodiversitet fortolkes på en sådan måde, at rødlisteregistreringen kunne lægges til grund. Forslaget byggede på erfaringerne fra arbejdsgruppe II's arbejde om biologiske kriterier for scenarierne, og udmærkede sig ved at skelne mellem handlinger på 3 administrative niveauer, svarende til niveauet for væsentlige agenter, nemlig landsniveau (statsligt pol.adm. niveau), regionalt-landskabelige (amtslige) og det ejendoms-mæssige niveau (bedriften). Som strategier for de tre niveauer valgtes:

- 1) **nationalt**: Total omlægning til økologisk jordbrug
- 2) **amtsligt**: Optimering af habitattyper indenfor landskabet, og på

3) **bedriftsniveau:** Optimering indenfor den enkelte bedrift.

For hvert niveau blev skitseret nogle overvejelser med hensyn til fastlæggelse af tilstandsvariable, og nogle konsekvensberegninger blev senere tilføjet i form af nogle kortskitser udarbejdet af AB.

Nogle væsentlige betingelser for en konkretisering af et metodescenario var dog endnu ikke bragt til veje. Således arbejdedes der stadig på at få data fra feltarbejdet i 1996 ind i databasen, samt med at udvikle en struktur for databasen, der kunne gøre det databasemæssige arbejde med scenarierne overkommeligt. Egentlige landskabelige konsekvensberegninger, og de fordele, der kunne ligge i fra starten at afprøve databasens muligheder i forbindelse med scenarierne, kunne derfor ikke indgå i arbejdet, men er først blevet mulige i løbet af sommeren 1998. Scenarioskitserne måtte derfor især hvad angår konsekvensberegninger, nødvendigvis fremstå relativt primitive. Det var derfor teknisk set kun i begrænset omfang muligt ved hjælp af metodescenariet at opnå en fælles empirisk baseret erfaringsopsamling, der kunne lette den fælles forståelse af teori, metode og begreber i tilknytning til scenarierne.

Samtidigt blev der i stigende udstrækning udtrykt usikkerhed ved projektbeskrivelsens scenariofasestruktur, som lå som forudsætning for det hidtidige metodescenarioarbejde. Især karakteren af fase 5: 'etiske samtaler' blev diskuteret, men også fase 3: Værdier og forventninger blev der stillet spørgsmålstejn ved. Et alternativt forslag til scenariofasestruktur blev derfor udarbejdet i marts 1998. Dette omfattede to varianter af scenarioforløb, en alternativ-tilgang og en værdi-tilgang. Ingen af tilgangene opererede med inddragelse af faktiske og potentielle brugere fra de berørte landskaber i forbindelse med scenarierne, og de etiske samtaler var helt bortfaldet. En del projektdeltagere var utilfredse hermed, og det er da også vanskeligt at se, hvordan scenarierne med denne struktur skulle kunne opfylde projektbeskrivelsens formål: "At føje delelementerne i en integreret brug og forvaltning, som de er belyst under hovedproblemkredsene A-C, sammen til en enhed, således at visionen om en flersidig, helhedspræget anvendelse af det åbne land afprøves på en konkret empirisk baggrund. Tanken er at udvælge et antal prøveområder, hvor repræsentanter for de faktiske og potentielle brugere bringes til at artikulere deres interesser og værdier i relation til landskabet i det pågældende område" (s. 13). Til trods for disse vanskeligheder, er det dog lykkedes at fastholde intentionerne omkring udarbejdelsen af en metodescenariorapport, der kan samle de hidtidige erfaringer, og dermed danne udgangspunkt for det scenarioarbejde, der skal gennemføres i den sidste del af projektet. I løbet af maj/juni måned er der yderligere sikret materiale hertil i form af en række scenariokonsekvensberegninger baseret på VLBs integrerede database.

Vi har imidlertid fundet det for tidligt at vedlægge den seneste udgave af metodescenariorapporten, som dog udgør et vigtigt internt grundlag for det videre scenarioarbejde.

Sammenfattende må det dog konstateres, at det endnu ikke er lykkedes at skabe fælles endelig afklaring m.h.t. indhold og omfang af den metodik, der skal knytte sig til scenarierne. Det er på den anden side også først nu, at de projektmæssige betingelser for dette scenarioarbejde reelt er ved at være til stede, og der er ingen tvivl om, at det intense arbejde med scenarioproblematikken har sat sine spor i den måde, projektmedarbejderne griber arbejdet med hovedproblemstillingerne an.

5. Forventede resultater i den resterende del af perioden

1. Bidrag til hovedproblemerkredsene

Inden for hovedproblemerkredsen *Integreret landskabsdatabase* vil der, i forlængelse af færdiggørelsen af databasen, i løbet af 98/99 blive gennemført en række analyser af småbiotopudviklingen i danske landbrugslandskaber. Det vil bl.a. omfatte analyser af deres naturgeografiske lokalisering samt deres relation til landskabstype, bedriftstype og landbrugets arealintensitet (Jesper Brandt, Peder Agger, Esbern Holmes, Niels E. Jensen, John E. Jensen og Tina Hansen).

Databasen vil også ligge empirisk til grund for kvantitative studier af landskabsdiversitet i danske landbrugslandskaber samt af sammenhængen mellem biodiversitet og kvantitative mål for heterogenitet og konnektivitet i landskabet (Esbern Holmes, Jesper Brandt og Peder Agger).

Esbern Holmes vil færdiggøre sit Ph.D.-arbejde om kvantificering af landskabsstruktur, og John Egholm Jensen sit Ph.D.-arbejde om nanochoiretypificering af danske landskaber.

Endvidere vil Erik Engberg Olsen undersøge småbiotopernes alder og skæbneforløb, sammenhængen mellem biotopers kvalitet og alder samt sammenhængen mellem biotopers alder og skæbne på baggrund af specielt kulturhistoriske (funktionsbestemte) landskabelige, biologiske og æstetiske forhold.

Tolkning af indsamlede data vedrørende træ- og buskvegetationen i 6 områder vil blive gennemført af Marius Møhl Madsen i tilknytning til færdiggørelsen af hans Ph.D.-afhandling i efteråret 1998.

Småbiotopernes driftsøkonomi vil blive genstand for forøget behandling i 1998/99 på baggrund af det foreliggende arbejdsrapport. Dette vil danne grundlag for en databasebaseret mulighed for inddragelse af småbiotopøkonomi i forbindelse med projektets scenarioopstillinger, formentlig i løbet af foråret 1999.

I tilknytning til udvikling af scenarier, vil der i 1999 blive foretaget overflyvninger af de benyttede områder mhp. forbedring af visualiseringsmulighederne ved optagelse af skråfotos.

Inden for hovedproblemerkredsen *naturetiske helhedssyn* har Karsten Klint Jensen og Peter Sandøe planer om at analysere, hvorledes de forskellige naturetiske helhedssyn kan give anledning til modsatrettede anbefalinger med hensyn til naturforvaltning. I forbindelse hermed søges der opstillet en klassifikation af naturværdier, både hvad angår typer af brugsværdi og andre typer af værdier. Specielt foretages der en analyse af, hvorledes "økonomisk værdi" forholder sig til de mere generelle værdiovervejelser, herunder muligheder og begrænsninger ved forskellige måder at udvide det økonomiske værdibegreb på.

Poul Lübcke vil med hovedvægt på de antropocentriske og bevidstorienterede etiske helhedssyn betragte den landskabsmæssige forvaltning som et specialtilfælde af en generel fordelingspolitik.

Inden for hovedproblemerkredsen *Analyseredskaber* forventer Karsten Klint Jensen og Peter Sandøe at deltage i de "etiske samtaler". Tina Hansen arbejder med en kvalitativ interviews-undersøgelse af landmænds landskabs- og naturopfattelse, og vil i tilknytning hertil færdiggøre sit Ph.D.-arbejde i vinteren 1998/99.

Annelise Bramsnæs, Peter Sandøe og Anne Mette de Visser samarbejder med Michael Norup om udformningen og tolkningen af en interviewundersøgelse om forskellige samfundsgruppers holdninger til landskabsforvaltning.

Anne Mette de Visser forventes at afslutte sit Ph.D.-arbejde om Miljøetik og økonomisk rationalitet i løbet af 1999.

Ib Kristensen vil færdiggøre kortlægningen af anvendelsen af økologisk teori i de sociale processer omkring forskning i og regulering af småbiotopmønstret i Danmark, i tilknytning til afslutningen af hans Ph.D.-arbejde.

Michael Bay vil i vinteren 1998/99 supplere sin imperi-indsamling med en række kvalitative interviews med landmænd som grundlag for at kunne vurdere reguleringsinstrumenternes gennemslagskraft.

Ulf Kjellerup vil fra efteråret 1998 især beskrive og analysere, hvilken rolle de retlige barrierer har for det landskabeliges gennemslag i den overordnede planlægning og dennes konkrete forvaltning. Der vil herunder blive foretaget en analyse af sammenhængen mellem det retlige som regulering (f.eks. planlægningen og godkendelsen) og det retlige som tradition (ejendomsretten).

Stig Jensen vil i efteråret 1998 og foråret 1999 gennemføre feltarbejde i Zimbabwe, og forventer fra sommeren 1999 at indgå i VLBs videre arbejde dels omkring scenarierne, dels med bidrag af især politologisk art.

2. Bidrag til scenarierne

Som omtalt under afsnit 4.2 er det endnu ikke lykkedes at fastlægge planerne for de endelige scenarier. Men med udgangspunkt i forårets intensive metodescenarioarbejde, færdiggørelse af databasen, og afprøvning af grundprincipper for de tekniske, herunder visualiseringsmæssige aspekter af scenariobygningen i sommeren 1998, står projektet godt rustet til i løbet af vinteren 1998/99 at kunne igangsætte det egentlige scenarioarbejde. Planlagte målrettede seminar-aktiviteter i efteråret 1998 omkring rammebetingelser for landbrugsudvikling og disses landskabelige konsekvenser, vil bidrage til afgrænsning af scenarierne. For at styrke gennemførelsen af disse, er der endvidere foretaget justeringer i budgettet, som kan bidrage hertil, bl.a. forlængelse af frikøb til Annelise Bramsnæs, samt øget studentermedhjælp på såvel KA som RUC til teknisk support og visualisering. Udstrækning af Ulf Kjellerups ansættelse helt frem til sommeren 2001 muliggør endvidere inddragelse af hans ekspertise indenfor de juridiske aspekter af en helhedsmæssig forvaltning af det åbne land også i projektets sammenskrivende fase af scenarierne.

Blandt emner, der vil blive genstand for fælles scenariogennemløb, vil sandsynligvis være en samlet belysning af forholdet mellem udvikling af småbiotoper, landbrugsstruktur og jagtinteresser i forskellige landbrugsområder. Reguleringens indflydelse på landskab og biodiversitet, og muligheder for en deregulering og lokal helhedsmæssig forvaltning af landskabsudviklingen vil være et andet sandsynligt scenarioemne.

Esbern Holmes og Jesper Brandt vil stå for tilrettelæggelsen af de geografisk-landskabelige konsekvensberegninger i tilknytning til scenarierne, mens Peder Agger og Marius Møhl Madsen især vil bidrage med vurdering af de biodiversitetsmæssige konsekvenser. Annelise Bramsnæs vil i højere grad være ansvarlig for de visualiseringsmæssige aspekter af scenarierne i forbindelse med respondensanalyser og publicering.

De eksisterende udredninger om småbiotopernes driftsøkonomi vil blive uddybet i efteråret, med henblik på at danne grundlag for en databasebaseret inddragelse af småbiotopøkonomi i forbindelse med projektets scenarioopstillinger, formentlig i løbet af foråret 1999.

Det forventes, at Tina Hansens kvalitative undersøgelse af landmænds landskabs- og naturopfattelse i lighed med Michael Norups undersøgelse af den danske befolknings holdninger til brugen af det åbne land kan indgå som baggrundsviden i relation til reguleringsdiskussioner og spørgsmålet om flersidig arealanvendelse. Ulf Kjellerup vil supplere med en forvaltningsmæssig/retningsmæssig behandling af de dertil knyttede problemer omkring helhedsmæssig forvaltning, og gøre dette til genstand for eksplicit behandling i forbindelse med udviklingen af scenarierne. Karsten Klint Jensen forventer at deltage i scenarierne for så vidt angår metodiske spørgsmål og værdispørsmål, medens Poul Lübcke vil bidrage til scenarierne med en fordelingspolitisk vurdering.

3. Andre projektrelevante aktiviteter

Annelise Bramsnæs har planer om relativt sent i forløbet at arrangere en workshop om landskabsværdier og landskabsæstetik.

Den planlagte internationale konference i 1999 vil blive udskudt til efteråret 2000 for at sikre, at projektets resultater i alt væsentligt kan være i hus inden konferencens afholdelse. Temaet er endnu ikke fastlagt, men vil muligvis blive et forsøg på at samle erfaringer fra lignende store tværfaglige landskabsprojekter i andre, hovedsageligt europæiske lande. Det forventes, at der ligesom i 1997 afholdes et internationalt Ph.D.-kursus i forlængelse af konferencen.

Med udgangspunkt i det internationale landskabsøkologiske samarbejde, og indgåelse af en samarbejdsaftale mellem RUC og DMU vedrørende forskning i landskabsøkologi og terrestrisk økologi, er et Europæisk samarbejde omkring 'An integrated monitoring system for strategic assessment of landscape and biodiversity across Europe' (EUROLUS) under udvikling. Projektet, der både omfatter økologiske og socio-økonomiske aspekter af landskabsudviklingen er metodisk baseret på et grundlag, der på mange måder er sammenligneligt med VLB, og deltagelse heri vil kunne bidrage til at sætte projektet i et Europæisk perspektiv.

4. Publikationer

En Special udgave af det Internationale Tidsskrift *Landscape Ecology* med titlen *Transformation of agricultural landscapes*, baserede på reviewede bidrag fra VLBs konference i november 1998, med Jesper Brandt som Guest Editor, er under redigering i efteråret, og vil blive udgivet i løbet af vinteren 1998/99.

1.99 → Peder Agger og Jesper Brandt skriver i fællesskab på en artikel om *Strukturmodeller for agerlandet*, og sammen med Esbern Holmes arbejder de på en kommenteret præsentation af databasens hovedresultater: *Småbiotopudviklingen i det danske agerland 1981-1996*. En engelsk præsentation m. h. p. publicering i *Landscape Ecology* vil blive forberedt til IALEs 5. Kongres i Colorado, USA, juli 1999. I fællesskab med Poul Lübcke skriver Peder Agger endvidere på en artikel om *Biodiversitet og rekreative værdier*, ligesom han og M. M. Madsen har planlagt en artikel om *Ynglefugle i småbiotoper og haver i landbrugslandet*.

199 Marius Møhl Madsen forventer i 1998 at afslutte sin Ph.d.-afhandling om *Estimering af småbiotopers naturværdi ved hjælp af trævegetationen*. Han arbejder med 2-3 artikler om hhv. ynglefuglefaunaens og træ- og buskvegetationens tilknytning til forskellige typer af biotoper.

I tilknytningen til databasens afprøvning i forbindelse med scenarioopstilling udarbejdes en artikel om landskabelige konsekvenser af cross-compliance indenfor CAPs i efteråret 1998 (Jesper Brandt, Jørn Jensen og Esbern Holmes).

1.00 2.99 Niels E. Jensen og Jesper Brandt vil skrive en artikel om småbiotoper og arealintensitet i Dansk landbrug, med henblik på publicering i Geografisk Tidsskrift.

k 1.99 Esbern Holmes forventes at afslutte sin Ph.D.-afhandling *Quantification of Danish agricultural landscapes*, i vinteren 1998/99.

2.99 John Egholm Jensens Ph.D.-afhandling: *Landskabsøkologisk basiskortlægning af det åbne land – metoder og anvendelsesmuligheder*, forventes færdig i løbet af sommeren 1999.

1.99 Bärbel Tress afslutter sin Ph.D.-afhandling *Ökologische Agrarwirtschaft in Dänemark: Potential und Umsetzung* sommeren 1999.

2.99 Erik Engberg Olsen forventer at bidrage med en publikation om *Småbiotopers historiske udvikling*.

1.00 Michael Bay forventes at fuldføre sit ph.d.-studium vedrørende reguleringen af småbiotoper, men har endnu ikke lagt sig fast på publikationsformen.

2.99 1.99 Annelise Bramsnæs arbejder på et paper om *Scenarios in ELA - aesthetics and a sense of place*. Hun vil derudover satse på at få skrevet en række artikler/konferenceoplæg på baggrund af mere teoretiske analyser af landskabsæstetik i forhold til andre landskabsværdier.

- 2.99 Sammen med R. G. H. Bunce arbejder Jesper Brandt indenfor EUROLUS-samarbejdet på en artikel om *General principles of monitoring land cover changes* til *Landscape and Urban Planning*.
Ligeledes indenfor EUROLUS-samarbejdet planlægger Esbern Holmes en artikel med Geoff B. Groom (DMU) om *Use of thematic mapper for extrapolation of fine-scaled landscape data*.
- 2.99 Tina Hansen afslutter i vinteren 1998/1999 sin ph.d.-afhandling om *Landmænds landskabs- og natur-*
opfattelse. Endvidere regner hun med at udgive en artikel om *Landskabsøkologi og miljøetik*. 1.99
- 1.99 Karsten Klint Jensen arbejder på artiklerne *The Location of Landscape Values* til *Landscape Ecology*,
1.99 *Naturværdier og naturforvaltning*, *How Strong is the Levelling Down Objection*, *Discontinuity in Value* 2.98
and the Repugnant Conclusion, *The basic Intuition*, *Preference Tests and the Nature of Welfare*, *Good* 2.98
for ... vs. intrinsic value og *Er biodiversitet værdifuldt?*. Sammen med Kasper Lippert-Rasmussen skri-
ver han endvidere på artiklen, *Understanding Particularism*. Endelig har han planer om i løbet af pro-
jektperioden at skrive to bøger: *Miljøetik* og *Hvad er nytte? Nyttebegrebet i teorier om rationalitet,*
velfærd og etik. 1.00 1.00
- Poul Lübcke har planlagt at bidrage med en rapport i hvilken, der foretages en filosofisk analyse af
sammenhængen mellem *Fordelings- og miljøpolitik*. 2.99
- 1.00 Michael Norup forventer at bidrage med en rapport om *Den danske befolknings holdninger til brugen*
af det åbne land. ph.d.
- 1.00 Anne Mette de Wisser regner med inden for rammerne af ph.d.-projektet om *Miljøetik og økonomisk*
rationalitet at bidrage med fire publikationer: (1) en oversigt over forskellige miljøetiske positioner; (2)
en komparativ analyse af det økonomiske rationalitetsbegreb i h.h.v. velfærdsøkonomi og økologisk
økonomi; (3) en publikation om *Ethical Dimensions of sustainable Development - a Demand for Ethical*
Pluralism? samt (4) en vurdering af spørgeskemaundersøgelsen af den danske befolknings miljø-
etiske holdninger.
- 2.00 Stig Jensen vil færdiggøre sin Ph.D. afhandling: *Local management of biodiversity in Zimbabwe* i
efteråret 2000.
- 1.00 De endelige scenarier forventes publiceret i bogform fra projektet, men der er endnu ikke taget stil-
ling til, hvorvidt denne også vil omfatte en generel afrapportering af det samlede projekt.
- 2.00 Fælles publikation om erfaringer med tværfaglige landskabs
1.01 projekter med land & flora + fauna i landskabet

2.99/b's phd

APPENDIKS A1: PUBLIKATIONER OG TRYKKLARE MANUSKRIPTER

Nr.	Forfatter og titel
1	Agger, P.(1995): Nordic Countries: Scenarion studies and nature development policies. In Schoute, J.F.Th. et al: Scenarion studies for the rural environment. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht. pp. 525-537
2	Agger, P.(1996): Classification of small biotopes. Materiale til Ph.D.-kursus: The Farmer as Nature Manager, RUC 1-6/12 1996. Landskabsøkologiske skrifter nr. 10. 1998.
3	Agger, P (1996): "Landscape Ecology: The historical dimension". Landscape Diversity: A change for the rural Community to achieve a sustainable future, s. 45-59. Research Centre for Agricultural and Forest Environment of the Polish Academy og Sciences Poznan.
4	Agger. P. et al: Value, Landscape and Biodiversity - a multidisciplinary approach to landscape problems. In Steinberger, Y.(ed): Preservation of our world in the wake of change. Vol. VI A/B ISEEQS Pub. Jerusalem, Israel. pp. 580-583.
5	Agger, P. (1998): Naturkvalitet i landbrugslandskabet. Landskabsøkologiske skrifter nr. 8. I tryk.
6	Agger, P., Bjerregaard, R. og Brandt, J. (red.)(1998): International Ph.D.-Course: Landscape Ecology, 29. May - 2. June 1995. Roskilde University. Report and Contributed papers. Landscape Ecological Papers no. 9, 1998.
7	Agger, P., Bjerregaard, R. og Brandt, J. (red.)(1998): International Ph.D.-Course: The farmer as a natural resource-manager, 2.-6. December 1996. Roskilde University. Report and Contributed papers. Landscape Ecological Papers no. 10, 1998.
8	Agger, P., Bjerregaard, R. og Brandt, J. (red.)(1998): International Ph.D.-Course: Landscape Ecology and the dynamics of agricultural landscapes, 2.-7. November. Roskilde University. Report and Contributed papers. Landscape Ecological Papers no. 11, 1998.
9	Agger, P. og Sandøe, P. (1998): The use of 'red lists' as an indicator of biodiversity. In Arler, F., J. Jensen and I. Svennevig: Cross-cultural protection of nature and the environment. International Seminar at Holuffgaard. may 5-7.97. Odense Universitetsforlag. pp.61-70. 1998. In Press.
10	Almlund, P., Thomsen, S. og Rosenbeck, V. (1996): Landbrugeres miljøbevidsthed - belyst ved en kvalitativ metode med udgangspunkt i småbiotopudviklingen. RUC, Inst. III, 1996. Vejl. Tina Hansen.
11	Andreasen, P. og Vind, L.(1997): En landskabsøkologisk undersøgelse af agerlandets småbiotoper. KU, Bot. Inst., 1997. Vejl. Peter Vestergaard

- 12 Andersen, D.L. og Busck, A.G. (1997): Naturgrundlaget i planlægningen - om hvordan naturgrundlaget inddrages i amternes og landmændenes planlægning af arealanvendelsen. KVL, Landskab, 1997. Vejl. Jørn Jensen og Jesper Brandt.
- 13 Bay, M. (1997): Excursion Guide. Landscape Ecology and the Dynamics of Agricultural Landscapes. An International Ph.D.-course. 2-7. nov. 1997. Roskilde University 16 s.
- 14 Bramsnæs, A., Madsen, M.M. og Agger, P.: Værdi, Landskab og Biodiversitet - Tværfaglig Forskning: Et forsøg på at diskutere foreløbige erfaringer fra tværfaglige landskabsprojekter. Landskabsøkologiske skrifter nr. 7, s. 11-21
- 15 Brandt, J. (1995): Ecological networks in Denmark. In M. van Buuren and R. Jongman (ed.) Ecological networks in Europe. Special issue of the journal 'Landschap'. Wageningen, 1995, p. 63-76.
- 16 Brandt, J. (1995): Landscape Ecology and Planning, pp 17-29, Ph.D. Course in Landscape Ecology, Roskilde University. Landskabsøkologiske skrifter nr. 9, 1998.
- 17 Brandt, J. (1995): Landskabskorridorer i Danmark - erfaringer fra 20 års amtslig planlægning. I Brandt, J. og J. Prindahl (ed) 1995.
- 18 Brandt, J. (1996): Trivial nature has become popular: don't leave it to conservation authorities alone. In Rob. H.G. Jongman (ed.): Ecological and landscape consequences of land use change in Europe. Tilburg The Netherlands p. 52-63.
- 20 Brandt, J. (1996): Dispersal corridors in Danish regional planning. In M. Ruzicka (ed.): X International Symposium on Problems of Landscape Ecological Research. Journal for ecological problems of the biosphere Vol. 15, 1996/1 Ekológia (Bratislava), p. 77-85.
- 19 Brandt, J. (1997): RUC som miljø for tværfaglig forskning. I Jensen, H.T., Jacobsen, K. S., Ebbe, E. og Clausen N.S. (red): RUC i 25 år. Roskilde Universitetsforlag. P. 257-263.
- 20 Brandt, J. (1997): The histories and goals of landscape ecology, pp 61-67, Landscape ecology and the dynamics of agricultural landscapes, Ph.D.course, 2. -7. November, 1997, Roskilde University. Landskabsøkologiske skrifter nr. 11, 1998.
- 21 Brandt, J. (ed) (1997): Præsentation af tværfaglige problemstillinger. Arbejdspapir fra Værdi, Landskab og Biodiversitet, under Forskningsrådenes program Menneske, Landskab og Biodiversitet. Landskabsøkologiske skrifter nr. 7. Center for Landskabsforskning. Roskilde Universitetscenter.
- 22 Brandt, J. (1998): New perspectives for Landscape Ecology. Proceedings from the first Landscape Ecology meeting in Portugal: Challenges for Mediterranean Landscape Ecology: The future of Cultural Landscapes - examples from the Alentejo region. Alentejo. 25-28 march 1998.
- 23 Brandt, J.(1998): Geograf i den økologiske krises kølvand. Manuskript til selvbiografi for danske geografer. Redigeret og med forord af Sven Illeris. Forventes udgivet efteråret 1998.

Brandt, J.(1998): Key concepts in Landscape Ecology. A European perspective. Summing up. P. Dennis (ed): Proceedings from 1998 European congress of IALE - Key

- 24 concepts in Landscape Ecology. 2-5 September 1998. Preston, UK.
- 25 Brandt, J. og Primdahl, J. (ed.) (1995): Naturbeskyttelse og det almindelige agerland. Rapport fra det 4. landskabsøkologiske seminar afholdt af Dansk Landskabsøkologisk Forening i samarbejde med Institut for Økonomi, Skov og Landskab, KVL. Forskningsserien nr. 12 1995. Forskningscentret for Skov & Landskab.
- 26 Brandt, J. and Holmes, E. (1995): Spatial indices for landscape ecology - possibilities and limitations. In F. Skov, J. Komdeur and G. Fry (ed.): Principles and Tools for the Study of Landscape Ecology - Potentials and Limitations, Ministry of Environment and Energy. National Environmental Research Institute. NERI Technical Report no. 131, 1995 p. 89-93
- 27 Brandt, J. og Primdahl, J. (1995): Nye vinkler på kulturlandskabet. rapport fra det 5. landskabsøkologiske seminar afholdt af Dansk landskabsøkologisk Forening i samarbejde med institut for Økonomi, Skov og Landskab, KVL, 24. november 1995.
- 28 Brandt, J., Primdahl, J. og Reenberg, A. (1996): Rural Land Use and Landscape Dynamics - Analysis of Driving Factors in Space and Time. Landskabsøkologiske skrifter nr. 2. 25 pp. (preprint: later in R. Krönert (ed): Land use changes and their environmental impact in rural areas in Europe. UNESCO-MAB.(27 p. in press))
- 29 Brandt, J., E. Holmes, D. Larsen og M. M. Madsen (1996): Småbiotoperne i danske agerland. Landskabsøkologiske skrifter no. 3, Roskilde University. 145 pp.
- 30 Brandt, J. and J. Primdahl (1996): CAP, nature conservation and physical planning. In C. Laurent and I. Bowler (ed.) CAP and the regions. Building a Multidisciplinary Framework for the Analysis of til EU Agricultural Space. Institut National de la Recherche Agronomique p. 177-186.
- 31 Brandt, J., Andersen, E. og Petersen, E.H. (red.) (1997): Landskabet og de alternative driftsformer. Rapport fra det 6. landskabsøkologiske seminar afholdt af Dansk Landskabsøkologisk Forening i samarbejde med Center for Økologi og Miljø, KVL, 1. november. Landskabsøkologiske skrifter nr. 6. Center for Landskabsforskning, Roskilde Universitetscenter.
- 32 Brandt, J. og Jakobsen, S. (red.) (1998): Felthåndbog for VLBs feltarbejde i danske landbrugslandskaber 1996. Arbejdspapir nr. 8. Center for Landskabsforskning. 1998
- 33 Brandt, J., Bramsnæs, A., Holmes, E., Wind, M. og Østergaard, M. (1998): VLBs landskabsdatabase: Landskabsdata, Scenarioteknik og Visualisering. Arbejdspapir nr. 10. Center for Landskabsforskning. 1998
- 34 Breddam, D.W., Wind, M. og Holtermann, N.(1997): Integreret landskabsplanlægning. RUC, Inst. III, 1997. Vejl. Jesper Brandt
- 35 Clausen, M.C. og Larsen, A. (1995): En sammenligning af småbiotopindholdet på konventionelle og økologiske bedrifter. KVL, Landskab, 1995. Vejl. Jesper Brandt
- 36 Clausen, M.C. og Stauner, J (1998): Småbiotopernes driftøkonomi. Arbejdspapir nr. 9.

Center for Landskabsforskning. 1998

- 37 Jensen, K.K (1995): "Measuring the Size of a Benefit and its Moral Weight. On the Significance of John Broome's 'Interpersonal Addition Theorem'", *Theoria*. 61, 1 (1995) 25-60.
- 38 Jensen, K. K.: "The trade-off between Animal Welfare and Human Interests", *Acta Agric. Scand., Sect. A, Animal Sci. Suppl.* 27 (1996) 104-108.
- 39 Jensen, K.K.: "Afvejning af værdier" (25 s.), kommer i *Filosofiske studier* 18 (1998).
- 40 Jensen, K.K. & Sandøe, P. (1996): "Økonomisk rationalitet og etik", *Økonomi og Politik* 69, 2 (1996) 17-33.
- 41 Jensen K.K. & Sandøe, P. (1997): "Animal Welfare: Relative or Absolute?" *Applied Animal Behaviour Science* 54 (1997) 33-37.
- 42 Jensen, K.K. & Sørensen, J.T.: "The Idea of 'Ethical Accounting' for a Livestock Farm" (21 s.). Indsendt til *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*.
- 43 Jensen, K.K.: "Gensler, H.J. Formal Ethics". Booknote, kommer i *Ethics*.
- 44 Lübcke, P. (1995): "Redaktionel indledning" i Poul Lübcke (red.), *Miljøet, markedet og velfærdsstaten: En debatbog*, København 1995, s. 25
- 45 Lübcke, P. (1995): "Velfærdsstaten og bæredygtig udvikling" i Poul Lübcke (red.), *Miljøet, markedet og velfærdsstaten: En debatbog*, København 1995, s. 25
- 46 Lübcke, P. (1995): Bidrag som medlem af en arbejdsgruppe under teknologinævnet, *Magt og modeller: Om den stigende anvendelse af EDB-modeller i de politiske beslutninger*, Teknologirådets rapporter 1995/4, København 1995.
- 47 Lübcke, P. (1995): "Naturværdier" i Thomas Møller Christensen og Svend Erik Larsen (red.), *Mennesket og naturen. Essays om natursyn og naturbrug*, pp. 170-184, Odense U.P.
- 48 Lübcke, P.: "Program for en teori om det gode liv og sociale præferencer", *Det gode livet*, pp. 210-223, Stockholm 1995, s. 12.
- 49 Lübcke, P. (1995): Kapitlet "Den miljøpolitiske udfordring" i *Politiske ideer: En grundbog om liberalisme og socialisme*, København 1995, s. 43.
- 50 Lübcke, P. (1996): LO's principprogram, *Den miljøpolitiske udfordring*, København 1996. s. 52.
- 51 Qvist, Frederik (1996): *Arbejdsforbrug i forhold til markstørrelse og form*. Arbejdspapir nr. 6. Center for Landskabsforskning. 1998
- 52 Qvist, Frederik (1996): *Produktivitetsstigning og strukturudvikling i landbruget*. Arbejdspapir nr. 7. Center for Landskabsforskning. 1998

- 53 VLB (1997): Conference Program, Mailing List og Abstract.. International Conference on "Transformation of Agricultural landscapes". Interdisciplinary Approaches to Future Management, 30.-31. October 1997. Landscape Research Center, Roskilde University, Denmark.

APPENDIKS A2: OVERSIGT OVER INTERNT MATERIALE UDARBEJDET UNDER VLB (IKKE VEDLAGT)

Dato	Forfatter: paper
sept. 1995	Jesper Brandt(ed): Scenarier og Landskab. Materialesamling nr. 1
11.10.95	Peder Agger & Ib Kristiansen: Reguleringsinstrumenters gennemslag i landskabet. Arbejdspapir nr. 1. 10 s.
eft. 1995	Esbern Holmes: Landskabelig konsekvensmodellering af scenarierne. Arbejdspapir nr. 2. 4 s.
	Marius Møhl Madsen: Biodiversitet i agerlandet. Arbejdspapir nr. 3. 3 s.
	John Egholm Jensen: Landskabsøkologisk basiskortlægning. Arbejdspapir nr. 4. 5 s.
jan. 1996	Karsten Klint Jensen: Bidrag til pjecen "Værdi, landskab og biodiversitet. Et tværfagligt forskningsprojekt om landskabets værdier", s. 3.
jan. 1996	Marius Møhl Madsen: Værdisætning af agerlandet på baggrund af multikriterieanalyse. Arbejdspapir nr. 5. 7 s.
08.02.96	Peder Agger: Manual til biotopregistreringer. 8 s.
	Peder Agger: Manual til biotopregistreringer. Del 3. 7 s.
20.02.96	Manual til Kartering af landbrugsarealet, 1. udkast. 3 s.
23.02.96	Tina Hansen: Manual til Interviewarbejde. Småbiotopundersøgelse 1996. 9 s.
26.03.96	Jesper Brandt: Områdebeskrivelse. 1 s.
26.03.96	Jesper Brandt: Dagbog, afsnit 8 i biotopmanual. 2 s.
27.03.96	Jesper Brandt: Grundelementer i den fysiografiske beskrivelse af småbiotoper og deres relation til de tidligere småbiotoper. Del 3a. 1 s.
27.03.96	Niels H. Jensen: Registrering af arealanvendelse. Afsnit 5.2 i biotopmanual. 1. udkast. 4 s.
27.03.96	Manual til Kartering af landbrugsarealet, 2. udkast. 6 s.
28.03.96	Jesper Brandt: Manual for områdebeskrivelse. Del 7. 2 s.
28.03.96	Vejledning i digitalisering på MGE. 2. udkast, 9 s.
1996	Jesper Brandt: Feltarbejde i sommeren 1996. Del 1. 2 s.

27.03.96 Kort udarbejdet i felten. Del 2.

1996 Jesper Brandt: Forord, afsnit 1 i biotopmanual. 1 s.

28.03.96 Feltregistreringen sommeren 1996. Oversigt. 3 s.

1996 Jesper Brandt: Faser i Arbejdet, afsnit 4 i biotopmanual. 2 s.

1996 Brugsanvisning til biotopskema.

03.04.96 Marius Møhl Madsen: Særlige områder. Afsnit 6 i biotopmanual. 4 s.

08.04.96 Vejledning i digitalisering på MGE. 3. udkast, 11 s.

11.04.96 Peder Agger & Jesper Brandt: Registrering af arealdækketyper. Afsnit 5.1 i biotopmanual. 11 s.

02.05.96 Peder Agger & Jesper Brandt: Registrering af arealdækketyper, 17. udkast. Afsnit 5.1 i biotopmanual. 12 s.

17.05.96 Peder Agger & Jesper Brandt: Registrering af arealdækketyper. Afsnit 5.1 i biotopmanual. 12 s.

06.06.96 Niels H. Jensen: Registrering af arealanvendelse. Afsnit 5.2 i biotopmanual. 2. udkast. 7 s.

27.11.96 Peter Sandøe og Jesper Brandt: Arbejdsplan for VLB. 1 udgave. 6 s.

10.02.97 Frank Hedegaard, Terese Holter og Jesper Brandt: Jagt og Småbiotoper. 14 s.

01.04.97 Jesper Brandt: Scenariebygningen i VLB. 4 s.

26.03.97 Lilian Andresen: Troværdigheden af interviews ved biotopregistrering '96. 10 s.

03.04.97 Therese Holter og Frank Hedegaard: Jagtens indflydelse på areal og kvalitet af småbiotoper. 8 s.

03.04.97 Philip Greve og Susanne Jacobsen: Diskussion af arealanvendelseskarteringen i 1996. 3 s.

03.04.97 Susanne Thomsen, Vibeke Rosenbeck & Pernille Almlund: Landmandstyper og naturforvaltning. 21 s.

05.04.97 Peder Agger: Teori- og Metodescenarie. Biodiversitet (1. udkast). 3 s.

21.04.97 Peder Agger & Lilian Andersen: Beskrivelse af omr.7: Glumsø. 5 s.

30.05.97 Jørn Jensen: Helhed i rådgivningen. Jord og Viden 1997 no. 11. 4 s.

30.05.97 Jørn Jensen: Kommentarer til Dns kampagne "Natur, land og lov". 8 s.

- 18.06.97 Karsten Klint Jensen: Forslag til præcisering af terminologi i forbindelse med scenarier. 2 s.
- 18.06.97 Jesper Brandt & Esbern Holmes: A1-A2: Om VLBs Integrerede Landskabs DataBase (ILDB). 8 s.
- 01.07.97 Anne Mette de Visser: Input til VLB-metodescenarie; konsekvenser af hhv. at ophæve eller bevare § 3 i Naturbeskyttelsesloven. 3 s.
- 01.07.97 Peder Agger: Input til metodescenariet. 2 s.
- 01.07.97 Tina Hansen: Metodescenarie: Landmænds natursyn og landskabsforvaltning (1. udkast). 1 s.
- 01.07.97 Annelise Bramsnæs: Skitse til scenariemateriale: Landskabsværdier / landskabsoplevelse samt hovedprincipper for diskussion af regulering. 3 s.
- 03.07.97 Jørn Jensen: Vedrørende input til metodescenarier. 3 s.
- 08.07.97 Karsten Klint Jensen: Naturetiske helhedssyn og kriterier for vurdering af landskaber (uddybning af punkterne B1-B4 i projektbeskrivelsen). 8 s.
- 31.07.97 Jesper Brandt & Esbern Holmes: Forslag til metodescenariets problemformulering. 1 s.
- 01.08.97 Ulf Kjellerup: Et metodisk input til scenarioopbygningen - Miljøvurderingsmetoder og scenariebeskrivelser i VLB-projektet. 6 s.
- 04.08.97 Karsten Klint Jensen: Opsummerende bemærkninger om kriterier for vurdering af landskaber. 2 s.
- 06.07.97 Karsten Klint Jensen: "Kommentarer til Peder Agger: "Teori- og metodescenarie: Biodiversitet (Udkast af 05.04.97) i lyset af seminaret 06.08.97", arbejdspapir august 1997, s. 2
- 07.08.97 Karsten Klint Jensen: Referat af seminar om metodescenariet, onsdag den 6. august 1997. 2 s.
- 22.08.97 Anne Mette de Visser: Økonomiske kriterier i metodescenariet. 3 s.
- 22.08.97 Arbejdsgruppe II: Øget biodiversitet, forbedret adgang (1. udgave). Arbejdsgruppe II består af Jesper Brandt, Peder Agger, Karsten Klint Jensen og Esbern Holmes. 3 s.
- 27.08.97 Arbejdsgruppe II: Øget biodiversitet, forbedret adgang (2. udgave). 5 s.
- 14.09.97 Arbejdsgruppe II: Øget biodiversitet og forbedret adgang (3. udgave). 15 s.
- 22.10.97 Tina Hansen: Interview om biodiversitet (2. udgave). 5 s.
- 22.10.97 Anne Mette de Visser & Karsten Klint Jensen: Øget værditilvækst og forbedret energibalance. Arbejdsgruppe 1 (økonomigruppen). 4 s.

- nov. 1997 Jesper Brandt, Peder Agger, Karsten Klint Jensen, Marius Møhl Madsen og Esbern Holmes: "Biologiske kriterier for scenarierne (5. udkast)", arbejdsrapport november 1997.
- nov. 1997 Agger, P.: Dispersal ecological considerations in rural planning. 11 p. Ph.D: course 2-7 nov. 1997, Roskilde University
- Nov. 1997 Agger, P. and M. Bay: Excursion Guide. Landscape Ecology and the Dynamics of Agricultural Landscapes. An International Ph.D.course. 2-7 Nov. Roskilde University.
- 21.01.97 Karsten Klint Jensen: Scenarier i VLB (1. udgave). 4 s.
- 13.02.98 Karsten Klint Jensen: Kommentarer til "Udkast til principper for metode-scenarie-arbejdet". 4 s.
- ? . 01.98 Stig Jensen: Local Management of biodiversity in Zimbabwe. Notes prepared for discussion at Centre for Development Research.
- 15.01.98 Annelise Bramsnæs: Udkast til overordnet beskrivelse af området (omr. 7) s. 1 + 23 overheads.
- 15.01.98 Annelise Bramsnæs: Udkast til principper for metodescenarie-arbejdet. 4 s. + overhead.
- 08.02.98 Annelise Bramsnæs & Jesper Brandt: Udkast til principper for metode-scenarie-arbejdet. 2. udkast. 20 s. + overheads.
- 13.02.98 Annelise Bramsnæs: Frednings-alternativ (udkast til: Fordobling af biodiversitet). 3 s. + overheads.
- 13.02.98 Annelise Bramsnæs: Landbrugs-alternativ (udkast til: Fordobling af biodiversitet). 4 s. + 3 overheads.
- 13.02.98 Annelise Bramsnæs: Urbaniserings-alternativ (udkast til: Fordobling af biodiversitet). 1 s.+ overhead.
- 17.03.98 Karsten Klint Jensen: Scenarier i VLB (2. udgave). 5 s.
- 17.03.98 Karsten Klint Jensen & Peter Sandøe: "Ethiske samtaler" i VLB. 2 s.
- 17.03.98 Karsten Klint Jensen, Peder Agger og Michael Bay: Forslag til metodescenarie. 6 s.
- 20.04.98 Michael Bay: Forslag til metodik for scenariebearbejdning under metodescenarie. 2 s.
- 20.04.98 Michael Bay: Reguleringsinstrumenter i metodescenariet. 1 s.
- 22.04.98 Peder Agger, Annelise Bramsnæs og Jesper Brandt: Oplæg om lokale interviews og etiske samtaler. 3 s.
- 23.04.98 Mette Cavling Clausen & Jette Stauner: Oplæg til økonomiske aspekter vedrørende småbiotoper. 5 s.

- 1998 Agger, P.: The biological Diversity of Forests. Danida Forest Seed Centre's seminar 17/4/98.
- 6.5.98 Jesper Brandt og Esbern Holmes: Implementering af et scenarie i VLBs database. 6 s.
- 10.05.98 Jesper Brandt: Om respons fra lokale beboere på vore scenarier. 1.s.
- maj 1998 Michael Norup: Status vedrørende spørgeskemaundersøgelse. 2 s.
- 28.05.98 Tina Hansen: Arbejdsrapport om interviews. 11 s.
- 08.06.98 Annelise Bramsnæs: Udkast til struktur for beskrivelse af pilot-området - 2. udgave, s. 4 + 12 overheads.
- 09.06.98 Anne Mette de Visser: Bidrag til "Manchet til kap. 6; - om beregninger af konsekvenser for landskabet" i VLB-metodescenarierapporten.
- 09.06.98 Michael Bay: Reguleringsinstrumenter i metodescenariet.
- 30.06.98 Annelise Bramsnæs: Udkast til principper for scenarie-arbejdet - 2. udgave, s. 3 + 1 overhead.
- 30.06.98 Annelise Bramsnæs. 1 Overhead om "Eksempel på konstruktion af scenarier "oppefra og ned"". "
- 08.07.98 Annelise Bramsnæs: Alternativ A1 - 2. udkast, s. 3 + 4 overheads.
- 08.07.98 Annelise Bramsnæs: Alternativ A2 - 2. udkast, s. 4 + 3 overheads.
- 08.07.98 Annelise Bramsnæs: Alternativ B2 - 2. udkast, s. 3 + 1 overheads.
- 08.07.98 Annelise Bramsnæs: Alternativ C2 - 2. udkast, s. 1
- 08.07.98 Annelise Bramsnæs: 6 overheads til fælles diskussionen af scenarierne.

APPENDIKS B:

ANDEN FAGLIG AKTIVITET I RELATION TIL PROJEKTET

Aktiviteter	Navn: beskrivelse af aktiviteterne
Administrative opgaver	<p data-bbox="448 454 627 488"><u>Peder Agger:</u></p> <ul data-bbox="448 533 1305 1413" style="list-style-type: none"> - Medl. af bedømmelsesudvalg for besættelse af adjungeret professor i landskabsøkologi ved Sveriges Landbrugsuniversitet i Alnarp. 1996. - Medl. af et 3-mands nordisk gruppe for Norges Forskningsråd: Norges forskningsråd for Miljø og udvikling: "Forskningsprogram om Kulturlandskabet 1991 -1995 - Evalueringsrapport." Juli 1996. pp 30. - Deltaget i eksperthøring om forslag til naturovervågning for dyrkede arealer. DMU/Kalø. 19.02.97. - Det agrare Landskab's forberedelsesgruppe vedr. det bynære landskab. Forskningsrådenes konference i Middelfart 1.-2. oct. 1997. - Medarr. af konferencen: 1st international dialogue Conference Science For a Sustainable Society - Intergrating Natrual and Social sciences, RUC, 26-29 okt. 1997. - Medlem af bedømmelsesudvalg for besættelse af professorat i økologisk geografi ved Stockholm Universitet. - Udnævnt som overvismand / formand for Naturrådet, februar 1998. - Repr. for Tek-Sam i udvalget for miljøforskeruddannelsen, RUC - Deltaget i temagruppe under projekt Bæredygtig Skov, organiseret af Skov- og Naturstyrelsen og FSL. 1996. <p data-bbox="448 1487 638 1520"><u>Jesper Brandt:</u></p> <ul data-bbox="448 1565 1273 1899" style="list-style-type: none"> - Medl. af Executive Committee for: International Association for Landscape Ecology (IALE) (Deputy Secretary General). Hele perioden. - Editor af IALE Bulletin, hele perioden - Medarrangør af IALEs kongres i Toulouse i August 1995 - Medarrangør af IALEs europæiske konference i Pärnu, Estland, juni 1996: - Fmd. f. Dansk Landskabsøkologisk Forening (DLF) 1995-1997.

- Medarrangør af DLFs årsseminar nov. 1995: Nye vinkler på kulturlandskabet - et landskabsøkologisk seminar om perspektiver for kulturlandskabets fremtid.
- Medl. af EU-concerted action: CAP and the regions 1994-1996. Arr. af meeting of the concerted action, Roskilde 26-28 Oct. 1995
- Medl. af bestyrelsen for Unesco Chair: Centre for ecological awareness. Banska Stiavnica. Slovakia.
- Repr. for Geografi i udvalget for miljøforskeruddannelsen, RUC
- Deltaget i temagruppe under projekt Bæredygtig Skov, organiseret af Skov- og Naturstyrelsen og FSL. 1996.
- Rep. for SJVF i arbejdsgruppe for udredning omkring kulturmiljøforskning, nedsat af forskningsministeriet. 1996-1997
- Deltaget i samarbejde mellem RUC, KU og KVL om SLUSE-projektet til opbygning af undervisningsaktiviteter og universitetssamarbejde indenfor miljøområdet under DANCED. 1996-97.
- Udvikling af samarbejdsaftale mellem RUC og DMU vedr. forskningsområdet landskabsøkologi/terrestrisk natur 1997-98
- Ekstern bedømmer ved fast stilling indenfor miljøgeografi ved Universitæt Graz Østrig, okt. 1997
- Ekstern bedømmer ved professorat i landskabsplanlægning ved University of Michigan, maj 1997
- Officiel opponent ved Disputats ved Naturgeografiska Institutionen, Stockholms Universitet, April 1998. G. Gísladottir: Environmental characterisation and change in South-Western Iceland.
- Medl. af diverse bedømmelsesudvalg for stillinger indenfor områderne landskabsøkologi, det åbne land, terrestrisk overvågning o.lign. ved KU, KVL, DMU og RUC indenfor projektperioden.

Stig Jensen:

- Sekretær for det rådgivende udvalg for et Danida-støtte Verdensbanks projekt om miljømæssig og social bæredygtig udvikling, der løber fra 1997-2000.
- Medarrangør af seminar på Center for Udviklingsforskning om miljø og udviklingsproblemer, med titelen: Holder skoven vand, august 1997.

	<p><u>Karsten Klint Jensen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - I samarbejde med Wlodek Rabinowicz, Lund: Arrangere besøg af hhv. Larry Temkin, Rice University, Houston, Texas og John Broome, University of St. Andrews (pt. SCASSS, Uppsala). - Deltagelse i planlægningen af International Conference on transformation of Agricultural Landscapes. Interdisciplinary approaches to future Management, RUC, October 30-31, 1997. <p><u>Anne Mette de Visser</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Siden maj 96 deltaget i ledelses-komiteen for "European Society for Ecological Economics". <p><u>Annelise Bramsnæs</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Medarrangør og ordstyrer på delsession i International Conference on Transformation of Agricultural Landscapes - Interdisciplinary approaches to future management. 30-31 oct. 1997. - Repræsentant for Landskabsafdelingerne, Arkitektskolerne, I Udvalget for etablering af Nordiske Ph.D. kurser i Landskabsarkitektur. Der er årligt afholdt et kursus eller en workshop af en uges varighed på skift i de Nordiske lande: 1996: Workshop i Alnarp, Sverige: "<i>Forskningsmetodik</i>" juni 1996, 3 dage. 1997: Kursus i Helsinki, Finland: "<i>Landskapsanalys III: gestaltning av det nordiska landskapet-identitet och alteritet</i>". 8-12 juni 1997. - Medlem af bestyrelsen for "DANMARKS NATURFOND" - Medlem af udvalget til uddeling af "<i>Natur- og råstofprisen</i>", hvert andet år. Pris indstiftet af Miljøministeriet og Foreningen af Danske Grus- og Stenindustrier. Præmierer særligt godt udførte efterbehandlinger af råstofgrave.
Foredrag	<p><u>Peder Agger:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - "<i>Natursyn og Naturvidenskab</i>." Forum for Naturvidenskab og Teologi. Århus Universitet. 11.09.95 - "<i>Bæredygtig jordbrug</i>." Gartnernes landsklubs konference, Odense. 17.02.96. - "<i>Naturens globale dimension</i>". Naturvejlederne i kbh. 28.03.96. - "<i>Landbrug-Natur</i>". Skov og Naturstyrelsens kursus for naturvejledere. 29.05.96. - "<i>Er naturovervågning et brugbart redskab i naturbeskyttelsen, og hvordan kan naturovervågningen styrkes ?</i>" Amternes Landskabsmedarbejderes seminar: Overvågning på vej mod

nye tider. Klintholm 29-31. maj 1996.

- "*Landskabet og den globale dimension*", Kulturlandskabet - forstået, fortolket og formidlet. Nordisk Museumsforbunds kongres i Odense. 12.08.97.
- "*A struggle for natural values in a cultural landscape*". Workshop ved Universitetet i Tampere "Making Sense of the Ecology - Society Interface." por, Finland. 31.08.97.
- "*Forvaltning af det åbne land*." Naturvejledernes Grundkursus, Holstrupgård. 09.04.97.
- "*Authenticiteten, Biodiversiteten og Naturen*". Miljø- og Energiministeriets interne kursus i Naturfilosofi, Solhavegaard. 13 s. 15.05.97.
- "*Naturkvalitet / lanbrugslandskabet*" DLF's seminar: Naturkvalitet og landskab, 20.10.97.

Annelise Bramsnæs:

- "*Scenarios i EIA - Aesthetics and a sense of place*". Oplæg på Forskningsseminar, Lancaster University, Philosophy: "Aesthetics and a sense of Place" P.t. som overheads. skriftligt materiale under udarbejdelse. 14-17 maj 1998.
- "*VVM som redskab til evaluering af landskabspåvirkninger*". Forskningscenteret for skov og Landskab, 02.03.98. Fordrag som oplæg til internt fagligt seminar.
- "*VVM som faglig metode i landskabsplanlægning*". Fordrag på KVL, Institut for Økonomi, Skov og Landskab i kurset: "Planlægningsteori og metode". 11.11.97
- "*Sydvestegnens menneskeskabte forstads og fritidslandskaber*". Fordrag på International conference for landskabsarkitekter: "Landskaberne omkring os" 3. juni 1996.

Jesper Brandt:

- "*Landskabsøkologi - videnskab og praksis*". Foredrag på DMUs nyetablerede afdeling for Landskabsøkologi, Kalø. 30 april 1996
- "*Landskabsøkologi som geografiens enhed*" Professor-tiltrædelsesforelæsning, RUC. 31 oktober 1996.
- "*Ideas for the Landscape Ecology platform in Portugal*". Foredrag ved stiftelsen af et portugisisk landskabsøkologisk selskab. Univ. of Evora, Alentejo, Portugal, 28 marts 1998
- "*Struktur und Arbeitsweise einer IALE-Region - bisherige Erfahrungen*". Foredrag ved Gründungsveranstaltung einer deutschen Region der International Association for Landscape

	Ecology (IALE). Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. 3 April 1998
Seniorforskeres deltagelse i Ph.d-kurser	<p><u>Peder Agger:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – Ph.D. course: Making sense of the ecology - society interface: a challenge for environmental policy. Environmental Policy Unit Univ. of Tampere. 28-31.08.96. – Ph.D. course: The Farmer as Natural resource-manager. Coop. between Department III and IV. RUC. 2.-6.12.96 – Landscape Ecology and the Dynamics of Agricultural Landscapes: An international Ph.D. course. RUC, Søminestationen. 3.-7.11.97 <p><u>Jesper Brandt:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – Ph.D.-course: Planning and management of rural areas. KVL 12-15 juni 1995. – Ph.D. course: The Farmer as Natural resource-manager. Coop. between Department III and IV. RUC. 2.-6.12.96 – Landscape Ecology and the Dynamics of Agricultural Landscapes: An international Ph.D. course. RUC, Søminestationen. 3.-7.11.97 <p><u>Annelise Bramsnæs:</u> Nordiske- PH.d. - kurser i Landskabsarkitektur.</p> <p><u>Karsten Klint Jensen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – Forårsemester 1997 (sammen med Peter Sandøe): "Miljøetik", overbygningskursus i praktisk filosofi ved Institut for Filosofi, Pædagogik og Retorik. <p><u>Peter Sandøe:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – Ph.d. kursus i miljøetik ved KU fra efteråret 1995. – Ph.d.-vejledning for Tina Hansen – Ph.d.-vejledning for Anne Mette de Visser
Ph.D-vejledning og undervisning	<p><u>Peder Agger:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – Ph.d.-vejledning for Ib Kristiansen – Ph.d.-vejledning for Marius Möhl Madsen – Ph.d.-vejledning for Michael Bay <p><u>Jesper Brandt:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – Ph.d.-vejledning for Esbern Holmes – Ph.d.-vejledning for Tina Hansen – Ph.d.-vejledning for John Egholm Jensen

	<ul style="list-style-type: none"> - Ph.d.-vejledning for Stig Jensen - Ph.D-vejledning for Bärbel Tress <p><u>Jesper Jespersen:</u> Ph.d.-vejledning for Anne Mette de Visser</p> <p><u>Peter Sandøe:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Ph.d.-vejledning for Tina Hansen - Ph.d.-vejledning for Anne Mette de Visser </p>
Kongresser og symposier (evt. foredrag/poster titel angives først med kursiv	<p><u>Peder Agger:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Virtual Nature - The Danish and American Experiences. Center for Natur og Menneske, Odense Universitet. June 95. - The Future of Our Landscapes. International Association of Landscape Ecology's Congress. Toulouse, France 27.-30.08.95. - "<i>Landscape Ecology: The historical dimension</i>". Landscape Diversity: A change for the rural Community to achieve a sustainable future, s. 45-59. The 2nd Pan-European Seminar on Rural Landscapes. Council of Europe. Poznan, Polen, 25.-30.09.95 - The 6'th International Conference on "Preservation of our World in the Wake of Change". Israeli Society for Ecology and Environmental Quality Sciences. Jerusalem June 30-july 4. 1996. - 11th IFOAM International Scientific Conference, Copenhagen. 11.-15.08.1996. - Dansk Landskabsøkologisk Forening: Landskabet og de alternative driftsformer. KVL. 01.11.96. - Teknologirådets konference "Rent Drikkevand", Christiansborg, København. 14.11.96. - Landscape Ecology things to do: Proactive thoughts for the 21'st century. The Dutch Association for Landscape Ecology WLO. 25 anniversary European Congress. Amsterdam 6.-10. October 1997. - "<i>The Use of Species Richness as an Indicator of Biodiversity</i>". Cross Cultural Problems of Nature and the environment. Internat. Seminar, Holufgaard, University of Odense. 5-7. May 1997 (sammen med Peter Sandøe). - European Conference on Biodiversity and a Sustainable Countryside, UK Department of the Environment, London 9 and 10 march 1998.

Jesper Brandt:

- "*Ecological networks in Danish regional planning*". 4th. Congress of International Association for Landscape Ecology (IALE). Toulouse, France 26 aug.-2 sept. 1995.
- "*The development of ecological awareness. Some Danish experiences*". 1st. international conference on ecological awareness. Banská Štiavnica. Slovakia. 25-26 oktober 1995
- Meeting of the concerted action: CAP and the regions. Roskilde (RUC and DMU, Risø), 26-28 October 1995.
- "*Værdier i landskabet*". Nye vinkler på kulturlandskabet. DLFs 5. landskabsøkologiske seminar. KVL. 24 november 1995.
- "*Monitoring landscape changes - monitoring landscape 'changers' (General Landscape Monitoring)*". Perspectives of rural landscapes in Europe. IALE. Pärnu, Estland, 20-23 juni 1996.
- "*Variation og udvikling i agerlandets diversitet (med Esbern Holmes)*". Det åbne seminar om biodiversitet i kulturlandskabet. Foulum, 9 okt. 1996.
- "*Introduktion*". DLFs seminar: Landskabet og de alternative driftsformer. 1. november 1996. KVL.
- "*Kulturlandskabet og miljøpolitikens 3. dimension*". Konference om vidensopbygning på kulturmiljøområdet. Gl. Dok. 20 maj 1997.
- "*The Danish agricultural landscape monitoring programme*". Workshop: International monitoring of land use changes. DLO- Winard Staring Centre, Wageningen, Holland, 18-19 september 1997.
- Det agrare landskab i Danmark. Forskningsrådsseminar. Middelfart. 1-2 oktober, samt 27-28 november.
- "*Introduktion*". DLFs seminar: Naturkvalitet og landskab. 20 november 1997.
- DLFs seminar om undervisning i landskabsøkologi ved universiteter og højere læreranstalter. GIKU. 25 februar 1998.
- "*New perspectives for Landscape Ecology*". Challenges for Mediterranean Landscape Ecology: The future of Cultural Landscapes - examples from the Alentejo region. Alentejo. 25-28 march 1998.
- Brandt, J.(1998): *Key concepts in Landscape Ecology*. A European perspective. Summing up. P. Dennis (ed): *Proceedings from 1998 European congress of IALE - Key concepts in Landscape Ecology*. 2-5 September 1998. Preston, UK.

Karsten Klint Jensen:

- "*Saving Lives and Adding Lives*", indlæg ved Workshop with Jonathan Glover, University of Copenhagen, September 28-29, 1995.
- "*Measuring the Size of a Benefit and its Moral Weight. On the Significance of John Broome's 'Interpersonal Addition Theorem'*", indlæg ved *Symposium on Preferences and Values*, Lund University, October 30-31, 1995.
- "*Discontinuity in Value and the Repugnant Conclusion*", indlæg ved Seminar with Roger Crisp, University of Copenhagen, April 17 1996.
- "*Preference Tests and the Nature of Welfare*", indlæg ved the Danish-Dutch Workshop in Ethics, Aarhus University, January 24-25, 1997
- "*Utilitarianism and the Value of Equality Reconsidered*", indlæg ved the ISUS-conference "Utilitarianism Reconsidered", New Orleans, March 22-23, 1997.
- "*Discontinuity in Value and the Repugnant Conclusion*", indlæg ved Ethics Summit, Oxford, 1997.
- "*The locations of Landscape Values*", indlæg ved International Conference on Transformation of Agricultural Landscape. Interdisciplinary approaches to future Management, RUC, October 30-31, 1997.

Marius Møhl Madsen:

- Poster "*Human impact on the diversity of woody species in the rural landscapes*" ved IALE International Conference on Perspectives of Rural Landscapes in Europe, Pärnu, Estonia 20-23 june, 1996.
- Paper: "*Danish Program on Monitoring Nature in Cultivated Areas*" ved Kupffer memorial Conference on Vegetation, Landscape Change and Nature Protection, Riga, 30-31 may, 1997

Anne Mette de Visser

- "*Is it irrational to behave ethical towards nature - or is it unethical to behave rationally ?*". International ESEE-konference i Geneve: "Ecological Economics and Development": Marts 1998.

Annelise Bramsnæs:

- "*Cross cultural protection of Nature and the Environment*. Internat-konference, Hollufgård under Center for Natur og Menneske, 5-7 maj 1997.

	– “<i>Naturkvalitet og Landskab</i>” Dansk Landskabsøkologisk forening seminar 20 nov. 1997. – “<i>Udvikling eller afvikling - Perspektivet og dets alternativer som æstetisk koncept i By- og landskabsplanlægningen</i>”. Internatseminar arr. af Århus Universitet og Statens Byggeforskningsinstitut. Sandbjerg Slot 29 nov.-1 dec. 1995. – “<i>Landskaberne omkring os</i>”. International konference om landskabsplanlægning arrangeret af Foreningen af danske landskabsarkitekter og Vallensbæk kommune i samarbejde med Kulturby 96. 3.-5. juni 1996. <u>Michael Bay:</u> – “<i>Excursion Guide</i>”. Landscape Ecology and the Dynamics of Agricultural Landscapes. An International Ph.D.-course. 2-7. nov. 1997. Roskilde University 16 s.

APPENDIKS C: PERSONER TILKNYTTET PROJEKTET

C1: VIDENSKABELIGE MEDARBEJDERE

C2: PH.D.-STUDERENDE TIL KNYTTET PROJEKTET.

C3: SPECIALE-STUDERENDE TIL KNYTTET PROJEKTET.

C4: TAP OG STUDENTERMEDHJÆLP.

C1: VIDENSKABLIG MEDARBEJDERE

Peder Agger (PA)

Annelise Bramsnæs (AB)

Jesper Brandt (JB)

Jørn Jensen (JJ)

Karsten Klint Jensen (KKJ)

Niels H. Jensen (NHJ)

Jesper Jespersen

Ulf Kjellerup

Poul Lübcke (PL)

Michael Norup (MN)

Erik Engberg Olsen (EEO)

Frederik Qvist

Peter Sandøe (PS)

Henrik Zahle

C2: PH.D.-STUDERENDE TIL KNYTTET PROJEKTET.

Michael Bay (MB)(inst. IV)

Anne Mette de Visser (AV)(inst. VIII)

Tina Hansen (TH)(inst. III)

Esbern Holmes (EH)(inst. III)

Stig Jensen (SJ)(CUF og inst. III)

John Egholm Jensen (JEJ)(KVL og inst. III)

Ib Kristiansen (IK)(inst. IV)

Marius Møhl Madsen (MMM)(inst. IV)

Bärbel Tress (BT)(inst. III)

BESKRIVELSE AF PH.D.-PROJEKTERNE MED TILKNYTNING TIL VLB

Reguleringens gennemslag i landskabet

Michael K. Bay, Cand.techn.soc.

Et Ph.D.- projekt som en del af VLB-forskningsprojektet, finansieret af Forskningsrådene.

Institutionel tilknytning:

Indskrevet ved inst. f. Miljø, Teknologi og Samfund, Roskilde Universitetscenter. Vejleder er lektor Henning Schroll, opponentvejleder er adj. professor Veit Koester ved Teksam, og fra Skov- og Naturstyrelsens Økologiske Kontor. Ulf Kjellerup (som er ansat på VLB-projektet) er faglig og kammeratlig sparringspartner.

Projektets varighed er fra den 01-08-1997 til den 31-07-2000.

Kort sammenfatning af projektbeskrivelse:

Med udgangspunkt i udviklingen af småbiotopmønstret i Danmark, som er blevet fuldt siden 1986 og registreret i VLB-databasen, sættes der fokus på reguleringens gennemslag i landskabet og dermed indhold af småbiotoper. Ud fra databasen foretages en retrospektiv analyse af udviklingen af småbiotoper omfattet af § 3 og § 4 i Naturbeskyttelsesloven, hvorved sammenhænge mellem udviklingen i småbiotopmønstret og reguleringen kan søges.

Formålet med projektet er, at analysere hvordan eller i hvilket omfanget administrationen af Naturbeskyttelseslovens § 3 og § 4 formår at bevare småbiotoperne. I første omgang drejer det sig om undersøgelse af om lovens §3 og § 4 *kan* bevare og sikre småbiotoperne. Her er det naturligt at søge en empirisk dokumentation for lovens gennemslagskraft. Det næste skridt må rettes mod selve administrationen og lodsejerne, som de to parter der har direkte indflydelse på biotopbevarelse eller biotopeliminering!

Et fokus på administrationen af Naturbeskyttelsesloven er valgt gennem analyse af Naturklagenævnets behandling af dispensationsansøgninger fra Natyrbeskyttelseslovens § 3, at undersøge hvor og hvorvidt der gives dispensation fra §3, samt undersøge på hvilket grundlag der ønskes/ gives for dispensation.

Det empiriske grundlag vil som nævnt dels være VLB-databasen, dels et udvalg af testområder (af de 32 VLB-områder) hvor interview af parterne skal indgå og supplere databearbejdningen. Endelig forventes der en endnu ikke afklaret mængde empirisk bearbejdning af Naturklagenævnets dispensationsager.

Projektprocessen:

Den første del af projektperioden har været anvendt til at indsamle litteratur, bearbejdning af problemstillinger i projektet. Megen tid er gået med at sætte sig ind i VLB-arbejdsgruppens arbejder, samt deltagelse i disses møder. Der er bidraget skriftlig oplag, vedrørende de verserende diskussioner og papers der er lagt på bordet ved VLB-møderne. Derudover har jeg deltaget i diverse konferencer, seminarer, kurser, samt vejledning af studerende på RUC.

Med indgangen i efteråret 1998 forberedes arbejde mod præsentation af et par artikler, samt opstart af empiriindsamling fra VLB-databasen vedrørende småbiotopregistrering og småbiotopernes udviklingstendenser i det agrare landskab. I løbet af foråret 1999 starter arbejdet og forberedelsen af Naturklagenævnets sagsbehandling af dispensation fra Naturbeskyttelsesloven § 3.

Forholdet mellem VLB og Ph.D.-projekt om reguleringens gennemslag i landskabet.:

Problemstillingerne i mit Ph.D.-projekt vil på flere måder kunne bidrage til VLB-projektets hovedproblemerkredse. Analyse af sammenhængen mellem reguleringen og småbiotopudviklingen er en af grundbestanddelene i forskningsprojektet. Reguleringen er en vigtig handlingsvariable i scenariebearbejdelsen og som udspilles og diskuteres i bl.a. metodescenarie og de endelige scenarier i forskningsprojektet. Derfor har jeg været stærkt inspireret og motiveret af diskussionerne under VLB-møderne, som problemudviklende for mit eget arbejde. Som nævnt er VLB-databasen en meget væsentlig del af de empiriske analyser i mit projekt. De øvrige dataindsamlinger vil kunne bidrage til andre problemstillinger i VLB-sammenhængen.

Landmanden og landskabet

Ph.d.-projekt ved Tina Hansen, Cand.scient.soc.

Institutionel tilknytning

Projektet er indskrevet ved Institut for Geografi og Internationale Udviklingsstudier ved Roskilde Universitetsstudier og er tilknyttet forskningsprojektet Værdi, Landskab og Biodiversitet (VLB), under vejledning af Professor Jesper Brandt og Forskningsprofessor Peter Sandøe, herudover er lektor Jørgen Ole Bærenholdt Geografi, RUC vejleder.

Projektets varighed til 31.12.1998

Kort præsentation af projekt

Formålet med projektet er at analysere landmænds landskabs- og naturopfattelse for herigennem at vise, at landmænd ikke er en homogen gruppe, der alene kan karakteriseres ved en nytteorienteret tilgang til landskabet. Således sigter projektet på at belyse, hvordan der i den enkelte landmænds landbrugspraksis er indlejret forskellige landskabsopfattelser og natursyn. I et videre perspektiv har dette betydning for planlægning og regulering af det åbne land.

Empirisk er projektet funderet i en kvalitativ interviewundersøgelse med landmænd i Vording (Vestjylland) og Glamsbjerg (Fyn) repræsenterende forskellige bedriftsspecialiseringer. Områder og interviewpersoner er udvalgt fra den småbiotopdatabase der indgår som empirisk grundlag for VLB's arbejde. Teoretisk er projektets omdrejningspunkt kulturgeografiske forståelser af landskabet spændende fra landskabsøkologi til landskabet forstået som tekst. Landskabsbegrebet søges videre relateret til praksisbegrebet hovedsaglig som dette formuleres af den franske sociolog Pierre Bourdieu.

Projektproces

Projektperioden er blevet anvendt til teoretisk arbejde med landskabs- og praksisbegrebet samt natursyn og miljøetik. Empirisk har jeg deltaget i VLB's småbiotopregistrering 1996, bearbejdet materiale fra småbiotopdatabase, forberedt og gennemført interviews.

Gennem hele projektperioden har jeg deltaget i VLB's seminarer og møder, herunder indgået i interviewarbejdsgruppe. Herudover har jeg deltaget i Ph.d.kurser omhandlende miljøetik, landskabsøkologi, landskabsbegrebet og nyere kulturgeografi, samt deltaget i projektrelateret seminarer og vejledt studerende ved Geografi, RUC.

Forholdet mellem VLB og Ph.d.projekt

Ph.d.-projektet er formuleret direkte på baggrund af VLB's forskningsprogram og relaterer sig specielt til punkt c, som sådan er der en tæt relation mellem ph.d.-projektet og øvrige projektaktiviteter. Således er interviewtemaer udarbejdet på baggrund af småbiotopregistreringen 1996 og bygger kvalitativt videre på den spørgeskemaundersøgelse der indgik i registreringen. Som nævnt er såvel områder som interviewpersoner udvalgt fra småbiotopdatabase. Undersøgelsens resultater forventes at indgå i det samlede projekter på flere niveauer. Interviewene belyser landmænds holdninger og handlinger i forhold til småbiotoper og landskab og er således med til at skabe relationer mellem VLB's mere registrerende del (småbiotopundersøgelsen) og den del der omhandler naturetik. Samtidig forventes det at undersøgelsen vil pege på emner, der er relevante at få belyst i VLB's kommende spørgeskemaundersøgelse om anvendelse af det åbne land og naturetik. Herudover forventes projektets resultater og teoretiske diskussioner af landskabsbegrebet at kunne indgå som baggrundsviden i VLB's scenarier.

Kvantificering af landskabstrukturen i det danske agerland

Ph.d. Projekt ved Esbern Holmes

Inst. for Geografi og Internationale Udviklingsstudier, Roskilde Universitetscenter

Vejleder: Jesper Brandt

Formålet med Ph.d. Projektet er at undersøge metoder til kvantitativ beskrivelse af landskabsstrukturer. Projektets empiriske grundlag er de 32 undersøgelses områder, der indgår i VLB projektet.

Mit projekt har berøringsflader med VLB projektet på 3 centrale områder.

- 1) Opstillingen af en konsistent registrerings metodik, der på den ene side er bagudkompatibel med de hidtidige biotopregistreringer og samtidig kan tilfredsstille de mere generelle landskabelige interesser, der ligger indenfor VLB projektet. Dette arbejde er gennemført i 1995 i samarbejde med Prof. Jesper Brandt og Prof. Peder Agger og har dannet grundlag for "*Felthåndbog – monitorering af danske landbrugslandskaber*"
- 2) Opbygning af et Geografisk Informations System til repræsentation, analyse og formidling af de landskabsdata, der indgår i VLB projektet. Dette informations system er implementeret og har bl.a. været det teknologiske grundlag for "*VLBs landskabsdatabase: Landskabsdata, scenarioteknik og visualisering*".
- 3) Levere metoder til kvantitative beskrivelser af landskabsstruktur, der kan indgå som såvel basis for scenarier som evaluering af scenariers landskabelige konsekvenser.

I arbejdet med mit Ph.D. projekt har jeg kunne drage fordel af VLB projektet på en række områder.

- Primært har VLB gjort det muligt for mig at arbejde med et langt større empirisk dataset end hvad der ellers ville være muligt.
- VLB har signifikant bidraget til tilvejebringelse af et levende forsknings miljø med Ph.D. kurser og konferencer.
- Diskussionerne på VLB møder/seminarer har i væsentligt omfang bidraget til min forståelse af andre fagdiscipliners landskabsopfattelse og herigennem formet min egen.

I foråret vinteren 1996/97 og foråret 1997 var jeg på studieophold ved Institute of Terrestrial Ecology, Merlewood Research Station, Granges-Over-Sands, UK (R.G.H.Bunce), der arbejder med parallelle problemstillinger. I efteråret 1997 har jeg i en periode været frikøbt som databasemanager ved projektet.

Ph.D.-afhandlingen: *Quantification of Danish agricultural landscapes* forventes færdigskrevet i løbet af efteråret 1998.

Lokal forvaltning af biodiversitet

Stig Jensen, Cand.scient.pol.

Ph.D. projekt med økonomisk støtte fra Rådet for Udlandsforskning (RUF).

Institutionel tilknytning: Roskilde Universitets Center (RUC), Institute for Geografi, herunder forskningsprojektet Værdi, Landskab og Biodiversitet (VLB) med Prof. Jesper Brandt som vejleder. Desuden tilknyttet Center for Udviklingsforskning (CUF) under programmet med forskning landbrug- og miljø forhold i ulandene, med forskningsleder Jannik Boesen som vejleder. I Zimbabwe tilknyttet Southern African Political Economy Series (SAPES) med direktør Joyce Laetitia Kazembe som kontaktperson.

Projektets varighed til 31.12.2000.

Kort sammenfatning af projektbeskrivelsen:

Udgangspunktet for ph.d.-projektet er biodiversitets konventionen, der blev underskrevet af 154 stats- og regeringsledere i forbindelse med FNs topmøde om miljø og udvikling (UNCED) i 1992. I konventionen fastslås bl.a. at en fremtidig udvikling skal baseres på integreret brug og bevarelse af biodiversiteten og desuden anerkendes lokale, nationale og internationale interesser for såvel brug som bevarelse af biodiversiteten.

Formålet med projektet er, at analysere mulighederne for lokal forvaltning af biodiversiteten i overensstemmelse med lokal, nationale og internationale interesser for såvel brug af naturens resurser som bevarelse af biodiversiteten.

De centrale problemkomplekser i projektet er at undersøge følgende spørgsmål i relation til brug af naturens resurser og bevarelse af biodiversiteten:

- Hvilke interesser artikuleres?
- hvorledes repræsenteres de forskellige interesser i de formelle institutioner?
- Hvorledes er de politiske beslutningsprocesser i forhold til de forskellige interesser?

Herunder bl.a. at studere udviklings- og forandringsprocesser i politiseringen og de formelle institutionelle arrangementer i forbindelse med lokal forvaltning af biodiversitet samt perspektiverne for en lokal udvikling baseret på integration af interesserne for brug af naturresurserne med bevarelse af biodiversiteten.

Det empiriske grundlag for projektet er to lokale områder i Zimbabwe. Områderne er udvalgt på baggrund af forestillingen om deres komplementaritet, for der er stor forskel mellem Guruve og Bvumba-områderne bl.a. med hensyn til forvaltningsprincipper, udnyttelsesperspektiver, naturtyper, biodiversitet, demografiske forhold såsom befolkningssammensætning, traditioner, indkomstfordeling. Zimbabwe har gennem de seneste årtier eksperimenteret med forskellige former for naturforvaltning og der er stor internationale interesse for landets biodiversitet.

Projektet forventes gennemført i tæt samarbejde med de lokale i case-områder og SAPES og andre forskningsinstitutioner samt forskellige NGOere i landet, så forskningsprocessen og forskningsresultaterne blive udviklet i samarbejde med folk i Zimbabwe. Desuden forventes

forskningsresultaterne at være et bidrag til den danske og internationale debat om udviklingsbistand specielt med henblik på perspektiverne for integration af lokal udvikling med miljøbeskyttelse.

Projektprocessen:

Det første del af projektperioden har været anvendt til at indsamle litteratur, præcisere projektets problemstillinger, for derved at være forberedt til en længere periode med feltarbejde i Zimbabwe, som starter i september 1998 til april 1999. En vigtig komponent i dette forberedende arbejde har være at deltage i forskningsprojektet Værdi, Landskab og Biodiversitet. Derudover har jeg deltaget i diverse konferencer, kurser, seminarer samt vejledning af studerende på RUC.

Forholdet mellem VLB og Ph.D-projektet om lokal forvaltning af biodiversitet i Zimbabwe:

På en række områder er min projektbeskrivelse blev udarbejdet under kraftig inspiration fra VLB. Det gælder f.eks. projektets formål, hvor der er en høj grad af overensstemmelse mellem målsætning om at skabe empirisk og teoretisk grundlag for en naturresurseforvaltning i overensstemmelse mellem interesser for brug og bevarelse. Dette baseres på informationer om natur- og samfundsforhold, kortlægning af interesser og interesser, forskellige former reguleringsformer, samt aspekter på afvejelser af interesser.

At der er stor forskel på den danske virkelighed eksemplificeret med 32 små landbrugsområder, som i VLB, og situationen i to lokale områder i Zimbabwe, er indlysende. Dertil skal føjes af mit projekt er et enkelt mands projekt, hvor jeg med en uddannelse i Statskundskab arbejder med politiske processer, beslutninger, forestillinger udfra et samfundsfaglig grundlag. Til sammenligning har VLB et større antal personer tilknyttet med forskellig faglig baggrund. Netop den tværfaglige resursebase i VLB har været en vigtig inspiration i mit arbejde. De mange møder og arbejdsoplysninger har givet indsigt i angrebsvinkler, tankegange, detaljeringsgrader, redskabsanvendelse, afvejelsesmekanismer etc. af uvurderlig betydning for mit arbejde. Det har ligeledes givet en forståelse af vanskelighederne med et tværfagligt og tværinstitutionelt arbejde, fordi forskelligheder i fagtraditioner også betyder forskellige arbejdsmetoder, forståelse af årsagssammenhænge etc.

Det er mit håb i fremtiden at kunne bidrage mere direkte til projektet, men det vil nok i første omgang være med politologiske betragtning, efter feltarbejdsperioden, omkring mere teoretiske og generelle aspekter i forbindelse med eksempelvis biodiversitet og arealanvendelse.

Økologisk Jordbrug i Danmark: Potentiale og Realisering

Bärbel Tress

Institutionel tilknytning og finansiering

Projektet begyndte i november 1996 på Universitetet Heidelberg, Institut for Geografi, under vejledning af Prof. Karrasch. Fra juni 1997 blev projektet fortsat på Roskilde Universitetscenter, Institut for Geografi og Internationale Udviklingsstudier, herunder forskningsprojektet Værdi, Landskab og Biodiversitet. Den videnskabelige vejleder er Prof. Jesper Brandt.

Projektet gennemføres med finansiell støtte fra Universitet Heidelberg i forbindelse med Landesgraduiertenförderung Baden-Württemberg, Deutscher Akademischer Austauschdienst, og Institut for Geografi på Roskilde Universitetscenter.

Projektets varighed

Projektet forventes at blive afsluttet til juni 1999.

Projektets sigte og indhold

Jordbrug indtager en ganske særlig plads i Danmark og er blandt de mest industrialiserede og effektive i EU. Men i de sidste årtier er de negative konsekvenser af konventionelt landbrug mere og mere kommet for dagen. Samtidig det økologiske jordbrug udviklet sig til en seriøst alternativ med sigte på at minimere landbrugets negative miljøkonsekvenser og at lede i en bæredygtig udvikling. Forskellige undersøgelser har sandsynliggjort, at det økologiske landbrug i sammenligning med det konventionelle landbrug har bedre biotiske og abiotiske virkninger på miljøet. Spredningen af økologisk landbrug er derfor ud fra et økologisk synsvinkel ønskværdigt. Desuden bliver økologisk jordbrug fremmet og støttet fra regeringen.

Projektets formål er at undersøge potentialet for økologisk jordbrug i Danmark. Begrebet "potentiale" indeholder to forskellige aspekter, et kvantitativt og et kvalitativt. Udtrykket kvantitativt potentiale refererer til potentialets mængde og omfang. Det indebærer det økologiske jordbrugets samlede kapacitet og udviklingsdygtighed, de maksimale muligheder for en udbredelse, såvel i tidsmæssigt hensyn, som med hensyn til arealet. Det kvantitative potentiale er i høj grad afhængig af de konventionelle landmænd og deres nuværende bedriftssystemer. Udtrykket kvalitativt potentiale refererer til potentialets værdier og egenskaber. Det indeholder økologisk jordbrugs evne, de optimale mulighederne for dets udformning. Alle sider af økologisk jordbrug: planteproduktion, dyrehold og landskabsmanagement er indeholdt heri. Landskabsmanagement finder sted på bedriftens totale areal, ikke kun på produktionsarealet. I projektets sammenhæng defineres landskabsmanagement som foranstaltninger til sikring og/eller genoprettelse af de naturlige ressourcers bæredygtighed og af agrarøkosystemets diversitet og individualitet. Der går ud fra, at igennem realisering af den økologiske produktionsmetode allerede en forbedring i økologisk hensyn på produktionsarealerne er nået. Men hvordan er situationen på disse arealer, som tilhører landbrugsbedriften, men ikke er produktionsarealer? Arealerne bærer værdifulde landskabselementer og vigtige biotoper. I økologisk jordbrug skal også tages hensyn til disse arealer. En grund til det er, at nyttedyr (beneficial animals), som spiller en fremragende rolle i den økologiske metode, finder præcis i disse steder gode livsbetingelser. En anden grund er økologisk jordbrugets holistisk baggrund. Bedriften opfattes som organisme, som en stor helhed, hvor ikke-produktionsarealerne er indbefattet.

På den baggrund blev formuleret nedenstående hypoteser:

1. Økologisk jordbrug er den økologisk set mest miljøvenlige form for landbrugsproduktion
2. Der er kun en lille gruppe af konventionelle landmænd, som er villige til at konvertere til økologisk jordbrug.
3. På økologiske bedrifter er planteproduktion forbedret i forhold til konventionelle bedrifter, men landskabsmanagement er ikke udviklet tilsvarende.
4. Der er en større gruppe af konventionelle landmænd, som er villige til at realisere landskabsmanagement på deres bedrifter.

Hvis hypoteserne holder stik, skal følgende spørgsmål svares:

1. Hvad kan man gøre for at fremme den økologiske produktionsmetodes spredning og dermed udnytte det kvantitative potentiale bedre?
2. Hvordan kan det kvantitative potentiale, med hensyn til såvel planteproduktion og landskabspleje bliver bedre udnyttet?

Afhandlingens metoder

Undersøgelsen gennemføres som case study i de to områder Ribe Amt og Vestsjællands Amt. Der blev lavet en spørgeskemaundersøgelse omfattende 650 landmænd med konventionelle bedrifter. Formålet er, at vurdere egnethed for økologisk jordbrug og grad af villighed til omstilling. Yderligere blev alle (200) landmænd med økologiske bedrifter i de to undersøgelsesområder udspurgt om deres problemer før, under og efter omstillingen. Begge spørgeskemaer indeholder spørgsmål vedrørende holdninger til landskabspleje og biotoper på bedriftsarealerne. For at få en bred basis for en prognose vil også ca. 20 eksperter fra forskning, administration og rådgivning blive interviewede. Eksperterne fremlægges undersøgelsens resultater og bedes om deres vurdering.

Desuden blev gennemført en kartering af seks udvalgte økologiske bedriftsarealer. Det tjener til at registrere den nuværende tilstand af planteproduktion og landskabsmanagement på bedrifterne. På basis af kortlægningen bliver modeller udviklet, som skal give metodiske eksempler på en optimal planteproduktion og landskabsmanagement på økologiske bedrifter.

Forholdet til VLB-projektet

Ph.D.-projektet blev planlagt og begyndt, før der har været kontakter til VLB. Derfor er forholdet af et uformelt karakter, men indholdsmæssigt er der mange berøringspunkter. Kontakterne til og diskussioner med kollegerne som arbejder direkte med VLB-projektet, såvel som indblikket i deres arbejdsmetoder har været af stor betydning. Desuden har Conferencen om "Landscape Ecology and the Dynamics of Agricultural Landscapes" og den tilknyttede ph.d.-kursus været meget inspirerende for projektet og prægende for dets videre forløb.

C3: SPECIALER/HOVEDOPGAVER

År	Navn(e), titel, institution og vejleder
1995	Mette Cavling Clausen og Alette Larsen: En sammenligning af småbiotopindholdet på konventionelle og økologiske bedrifter. KVL, Landskab, Vejl. Jesper Brandt
1996	Pernille Almlund, Susan Thomsen og Vibeke Rosenbeck: Landbrugeres miljøbevidsthed - belyst ved en kvalitativ metode med udgangspunkt i småbiotopudviklingen. RUC, Inst. III, Vejl. Tina Hansen
1997	Dorte Lillelund Andersen og Anne Gravholt Busck: Naturgrundlaget i planlægningen - om hvordan naturgrundlaget inddrages i amternes og landmændenes planlægning af arealanvendelsen. KVL, Landskab, Vejl. Jørn Jensen og Jesper Brandt
1997	Dorte Wenøe Breddam, Malene Wind og Nikolai Holtermann: Integreret landskabsplanlægning. RUC, Inst. III, Vejl. Jesper Brandt
1997	Pernille Andreasen og Lotte Vind: En landskabsøkologisk undersøgelse af agerlandets småbiotoper. KU, Bot. Inst., Vejl. Peter Vestergaard
1998	Lis Schröder: En dansk økopunkt-model. RUC, Inst. III, Vejl. Jesper Brandt

C4: TAP OG STUDENTERMEDHJÆLP

Sekretariatetsbistand på RUC:

Anne Mette de Visser (01.06.95-01.10.95)

Anne Busck (01.10.95-01.01.97)

Annemette Porse (01.01.97-15.12.97)

Ruth Bjerregaard: Siden 01.04.97 sekretær for den internationale konference.

Anders Rademacher (01.02.97-)

Sekretariatetsbistand på KU/KVL:

Jørgen Mikkelsen

Øvrige TAP-personale:

Ingrid Jensen (teknisk tegner, inst. III)

Lone Jeppesen (laborant, inst. III)

Britta Skov (laborant, inst. IV)

Studertermedhjælp:

Dorthe Lillelund Andersen

Jesper Hauge Andersen

Lilian Andresen

Jette Bering Heron

Ruth Bjerregaard

Anders Friis-Christensen

Philip Greve

Isabel Hartisch

Frank Hedegaard

Therese Holter

Nikolaj V. H. Holtermann

Susanne Jakobsen

Christoffer Kejser

Hans Ravnkjær Larsen

Joechim Holten Palvig

Annemette Porse

Uffe Stolt Rasmussen

Anders Rademacher

Susan Thomsen

Malene Wind

Mikkel Østergaard

Deltagere i feltarbejdet:

Peder Agger (VIP)

Jesper Brandt (VIP)

Esbern Holmes (Ph.D)

Ingrid Jensen (TAP, teknisk tegner, inst. III)

John Egholm Jensen (Ph.D)

Niels H. Jensen (VIP)

Marius Møhl Madsen (Ph.D)

Erik Engberg Olsen (VIP)

Britta Skov (TAP, laborant, inst. IV)
Pernille Almlund (stud.)
Lilian Andresen (stud.)
Philip Greve (stud.)
Frank Hedegaard (stud.)
Jette Bering Heron (stud.)
Therese Holter (stud.)
Susanne Jakobsen (stud.)
Susan Thomsen (stud.)
Mikkel Østergaard (stud.)

Studertermedhjælp ved indtastningsarbejdet:

Arbejdet er blevet ledet af Professor Jesper Brandt og Ph.D-studerende Esbern Holmes.

Ved tilrettelæggelse af indtastningsarbejdet har desuden medvirket geografistuderende:

Pernille Almlund
Lilian Andresen
Dorthe Lillelund Andersen
Anders Friis-Christensen
Philip Greve
Isabel Hartisch
Frank Hedegaard
Jette Bering Heron
Therese Holter
Susanne Jakobsen
Cristoffer Kejser
Hans Ravnkjer Larsen
Joachim Holten Plavig
Uffe Stolt Rasmussen
Susan Thomsen
Malene Wind
Mikkel Østergaard

APPENDIKS D:

SAMARBEJDSPARTER, NATIONALT OG INTERNATIONALT SOM HAR RESULTERET I FÆLLES PUBLIKATIONER

Navn	Samarbejdspartner, institution og evt. publikations nr. (se appendiks A1)
Agger, P	Bramsnæs, A.: Inst. f. By- og Landskabsplanlægning, KA. Nr. 14.
	Brandt, J.: Inst. f. Geografi og Internationale Udviklingsstudier, RUC. Nr. 6, 7 og 8.
	Madsen, M.M.: Inst. f. Miljø, Teknologi og Samfund, RUC. Nr. 14.
	Sandøe, P.: Inst. f. Husdyrbrug og Husdyrsundhed, KVL. Nr. 9.
Bramsnæs, A.	Agger, P.: Inst. f. Miljø, Teknologi og Samfund, RUC. Nr. 14.
	Madsen, M.M.: Inst. f. Miljø, Teknologi og Samfund, RUC. Nr. 14.
Brandt, J	Andersen, E.: Sektion for landskab, inst. f. Økonomi, Skov og Landskab, KVL. Nr. 31.
	Holmes, E.: Inst. f. Geografi og Internationale Udviklingsstudier, RUC. Nr. 26, 29 og 33.
	Madsen, M.M.: Inst. f. Miljø, Teknologi og Samfund, RUC. Nr. 29.
	Petersen, E.H.: Center f. Økologi, og Miljø, KVL. Nr. 31.
	Primdahl, J.: Sektion for landskab, inst. f. Økonomi, Skov og Landskab, KVL. Nr. 25, 27, 28 og 30.
	Reenberg, A.: Geografisk Inst.,KU. Nr. 28.
Holmes, E.	Brandt, J.: Inst. f. Geografi og Internationale Udviklingsstudier, RUC. Nr. 26, 29 og 33.
	Madsen, M.M.: Inst. f. Miljø, Teknologi og Samfund, RUC. Nr. 29.
Jensen, K.K.	Sandøe, P.: Inst. f. Husdyrbrug og Husdyrsundhed, KVL. Nr. 40 og 41.
	Sørensen, J.T.: Forskningscenteret Foulum. Nr. 42.
Madsen,M.M	Agger, P.: Inst. f. Miljø, Teknologi og Samfund, RUC. Nr. 14.
	Bramsnæs, A.: Inst. f. By- og Landskabsplanlægning, KA. Nr. 14.
	Brandt, J.: Inst. f. Geografi og Internationale Udviklingsstudier, RUC. Nr. 29.
	Holmes, E.: Inst. f. Geografi og Internationale Udviklingsstudier, RUC. Nr. 29.

Sandøe, P. Agger, P.: Inst. f. Miljø, Teknologi og Samfund, RUC. Nr. 9.

Jensen, K.K.: Inst. f. Filosofi, Pædagogik og Retorik, KU. Nr. 40 og 41.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
1	Regnskab for perioden 1.1 til 30.6 1998											
2												
3	Institut for Miljø, Teknologi og Samfund, RUC											
4	Køb af Ulf Kjellerup i 2 år (forskningsadjunkt)											
5	1 ph.d.-stipendium, løn					71		181050				181050
6	1/3 årsværk til seniorforsker					72		171504				47741
7	1 årsværk studentermødestøtte					74		88445				88445
8	1 Ph.D.-stipendium, drift					75						
9	Driftsudgifter					73		84500				84500
10	Overhead 20%					78		18056				18056
11	Samlet							108711				
12								652266				419792
13												
14	Institut for Geografi og Internationale Udviklingsstudier, RUC											
15												
16	1/2 årsværk til seniorforsker					60						
17	1/4 årsværk til seniorforsker					61		49751				-36011
18	Køb af Michael Norup i 2 år (forskningsadjunkt)					62		241400				49751
19	3/5 årsværk TAP (AC)					63		79601				241400
20	3 årsværk TAP (HK)					64		203800				79601
21	3 1/2 årsværk studentermødestøtte					65		84000				189518
22	Databasemanager					66		144840				109604
23	Driftsudgifter, sekretariat					67						128243
24	Driftsudgifter, personligt					68		27917				-11481
25	Overhead 20%							166262				24639
26	Samlet							997571				775265
27												
28												
29	Institut for Samfundsøkonomi og Planlægning, RUC											
30												
31	1 ph.d.-stipendiat, løn					82		142027				11750
32	1/2 årsværk til seniorforsker					84		33167				33167
33	1 ph.d.-stipendiat, drift					83		63375				63375
34	Driftudgifter					88		5250				5250
35	Overhead 20%							48764				26056

APPENDIKS E: REGNSKAB FOR 1/1 - 31/6 1998, STATUS PR 31/6 1998 OG REVIDERET OG KOMMENTERET BUDGET FREM TIL 13/6 2001.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
36	Samlet								292583		156333		113542
37													
38													
39	Institut for Økonomi, Skov og Landskab, KVL						16						
40	(Administreres af RUC, Inst. III)												
41	Konkrete udredninger efter aftale (3/4 årsværk)								99501		7725		91776
42	Driftudgifter								6250				6250
43	Overhead 20%								19900		1545		
44	Samlet								125651		9270		98026
45													
46	Budgetterede fællesudgifter												
47													
48	Workshop 3 pr. år i 4 år						21		30000		529		29472
49	Internationale symposier						22		25000		46186		-21186
50	Feltarbejde samt rejseudgifter						23		52000				52000
51	Materialer (kort, flyfoto, SPOT-satellitdata, specialsoftware m.v.)						24		30000		36970		-6970
52	Publicering						25				182		-182
53	Overhead 20%								27400		16773		
54	Samlet								164400		100640		53134
55													
56													
57	Samlet regnskab												
58													
59	Institut for Miljø, Teknologi og Samfund, RUC								652266		254650		419792
60	Institut for Geografi og Internationale Udviklingsstudier, RUC								997571		556451		775265
61	Institut for Samfundsøkonomi og Planlægning, RUC								292583		156333		113542
62	Institut for Økonomi, Skov og Landskab, KVL								125651		9270		98026
63	Budgetterede fællesudgifter								164400		100640		53134
64	Subtotal								2232471		1077343		
65													
66	Institut for Filosofi, pædagogik og Retorik, KU								450000		225000		225000
67	Institut for By- og Landskabsplanlægning, KA								244803		122402		122402
68	KVL (Peter Sandøe)								120000				
69	Samlet								3047274		1424745		1807159

Kommentarer til Regnskab for projektet 'Værdi, Landskab og Biodiversitet' for perioden 1.1 til 30.6 1998

(Numrene henviser til række-numrene i regnskabsarket)

Ad 4: Ulf Kjellerup er i overensstemmelse med budgettet først ansat i sidste halvdel af 1998.

Ad 5: Som følge af ændringer i Ph.D.-reglerne pr. 1.1.1998 indgår Ph.D.-klip og løn under Ph.D.-studiet nu i en samlet løn. Denne er angivet under løn. Som det ses udgør denne lidt under halvdelen af summen af de budgetterede løn og driftsudgifter.

Ad 16: Jesper Brandts frikøb i efteråret 1997 er delvist konteret i 1998 på grund af timelæreres løn i januar måned.

Ad 17: Frikøb af Niels E. Jensen udskydes til 1999, idet hans allokering til NAT-BAS, RUC har vanskeliggjort frikøb i 1998.

Ad 20: Forbruget har været lavt i foråret, idet den hidtidige sekretær holdt op i december, og vi har klaret os med studentermødthjælp i foråret. Budgettet er rettet til, således at vi fra 1998 klarer os med ½-tids sekretærbistand.

Ad 21. Færdiggørelsen af databasen har krævet en stor indsats af studentermødthjælp, der har kunnet sikres på grund af besparelser på KU. Finansiering fremgår af kommentarerne til det nye budgetudkast.

Ad 31. Se ad 5. Mere end halvdelen af midlerne for 1998 er brugt, men det skyldes en regulering af for store driftsmidler udbetalt til Inst. VIII, der således kommer til at bidrage med betaling af Ph.D.-løn i sidste del af 1998.

Ad 41: Arbejdet er i gang, men vil lønmæssigt især vise sig i efteråret 1998.

Ad 48: De få udgifter til workshops skyldes ønske om at udskyde disse til senere i forløbet, hvilket fremgår af budgetudkastet.

Ad 49: Overforbrug skyldes at visse udgifter til den internationale konference i november 97 først konteredes i 98. Dette er korrigeret i det nye budgetudkast.

Ad 50: Der vil kun blive få udgifter i 1998. Det væsentligste feltarbejde er overstået, og skønnede udgifter hertil overført til behandling af resultater, jvf. budgetudkastet.

Ad 54 og 55: Det har desværre ikke været muligt rettidigt at få indhentet regnskab for forbruget på arkitektskolen og KU i første halvår. Forbruget er derfor skønnet til halvdelen af budgettet, ud fra vor viden hovedsageligt om de lønomkostninger der har været.

Ad 56: Der er efter aftale overført 120000 kr. til Institut for husdyrbrug og husdyrsundhed til TAP-medhjælp til Peter Sandøe. Heller ikke her har vi nået at få indhentet regnskab, men da midlerne først er overført i juni måned, forventer vi ikke, at der har været noget forbrug.

Status over forbrugte midler i VLB

	Ar	Beløb
Overførte midler fra Forskningsrådene:		
	1995	2400000
	1996	2400000
	1997	2400000
	1998	2400000
Samlet beløb:		9600000
Forbrug:		
	1995	138469
	1996	1418667
	1997	2283977
	Forbrug RUC 1/1 - 30/6 - 1998	1077343
Skønet forbrug KA, KU og KVL 1/1 - 30/6 - 1998 (jvf. kommentarer til regnskab Linie 54, 55, 56)		347402
Skønet samlet forbrug		5265858
Samlede tilbageværende beløb		4334142

ROSkilde UNIVERSITETSCENTER

REGNSKABSKONTORET

Postboks 260 - 4000 Roskilde

31/7-98

Paul Vessel

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
1	JUSTERET BUDGETSKEMA FOR "VÆRDI, LANDSKAB OG BIODIVERSITET", JULI 1998														
2															
3															
4	BUDGETTEREDE UDGIFTER PR. ÅR FORDELT PÅ INSTITUTTER														
5	(1995, 1996 og 1997 angiver regnskabsstallene)														
6															
7	Institut for Filosofi, Pædagogik og Retorik, KU														
8															
9	1	post.doc-stipendium								350000	241400	362100	120700		1074200
10	1	årsværk til seniorforskere										232484			232484
11	1	årsværk TAP (AC)													0
12		Driftsudgifter							5125	25000	16667	37500	8333		92625
13		Overhead 20%							1025	75000	51613	126417	25807		279862
14		Samlet							6150	450000	309680	758501	154840		1679171
15															
16															
17	Retsvidenskabeligt Institut, KU														
18								1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1995-2001
19		Studentermidhjælp										10500	10500		21000
20		Driftsudgifter										5250	5250		10500
21		Overhead 20%										3150	3150		6300
22		Samlet										18900	18900		37800
23															
24															
25	Institut for By- og Landskabsplanlægning, KA														
26								1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1995-2001
27		1½ årsværk til seniorforsker								132668	132668	132668	133333	66667	598004
28		1½ årsværk studentermidhjælp							5603	11732	42000	84000	84000	42000	269335
29		Driftsudgifter							2702	37355	8333	8333	8333	4167	69222
30		Overhead 20%							300	6792	36600	45000	45133	22567	156392
31		Samlet							8605	188547	219601	270001	270799	135400	1092953
32															
33															
34	Institut for Miljø, Teknologi og Samfund, RUC														
35		Køb af Ulf Kjellerup i 2 år (forskningsadjunkt)						1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1995-99
36		1 ph.d.-stipendium, løn									120700	241400	241400	120700	724200
37		1/3 årsværk til seniorforsker								71460	171504	171504	85752		500220
38		1 årsværk studentermidhjælp							62334	27444	88445	44223			132668
39		1 Ph.D.-stipendium, drift (for 97 en del af løn)								42250	84500	84500	42250		253500
40		Driftsudgifter								14222	13889	19444	16667	8333	72555
41		Overhead 20%							12467	31075	95808	112214	77214	25807	354584
42		Samlet							74801	186451	574846	673285	463282	154840	2127506

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
43															
44															
45	Institut for Geografi og Internationale Udviklingsstudier, RUC														
46								1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1995-99
47	1/2 årsværk til seniorforsker									39331			89595	89596	218522
48	1/4 årsværk til seniorforsker											49751	49751		99501
49	Køb af Michael Norup i 2 år (forskningsadjunkt)									542	241400	362100	185158		789200
50	3/5 årsværk TAP (AC)									81470	79601	79601			240672
51	3 årsværk TAP (HK)									201838	101900	101900	101900	50950	558488
52	Studentermødehjælp							9551	379870	330548	290000	84000	25000	25000	1143969
53	Databasemanager									126278	144840	144840	72420		488378
54	Driftsudgifter, sekretariat							5387	30544	23539					59470
55	Driftsudgifter, personligt									4982	34167	45625	26875	5000	116649
56	Overhead 20%							2988	82083	161706	173581	173563	110140	34109	742970
57	Samlet							17926	492497	970234	1070289	1041380	660838	204655	4457818
58															
59															
60															
61	Institut for Samfundsekonomi og Planlægning, RUC														
62															
63	1 ph.d.-stipendiat, løn							57082	203999	171504	142027				574612
64	1/12 årsværk til seniorforsker										33167				33167
65	1 ph.d.-stipendiat, drift							30000	120000	50949	63375				264324
66	Driftudgifter										5250				5250
67	Overhead 20%							17416	64800	44491	48764				175471
68	Samlet							104498	388799	266944	292583				1052823
69															
70															
71	Institut for Økonomi, Skov og Landskab, KVL														
72	(adm. P.t. af RUC, Inst. III)							1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1995-2001
73	Konkrete udredninger efter aftale (3/4 årsværk)														
74	Driftudgifter									16872	99501	99501	82629		298503
75	Overhead 20%										6250	6250	6250		18750
76	Samlet									3374	21150	21150	17776		63451
77										20246	126901	126901	106655		380704
78															
79															
80	Institut for Husdyrbrug og Husdyrsundhed, KVL														
81								1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1995-2001
82	TAP-mødehjælp (AC)										100000				100000
83	Overhead 20%										20000				20000
84	Samlet										120000				120000

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
85															
86	Budgetterede fællesudgifter														
87								1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1995-99
88	Workshop 3 pr. år i 4 år							10209	31368	10239	5000	30000	80000	15000	181816
89	Internationale symposier							1529	176081	119437	75000	5000	175000	25000	394437
90	Feltarbejde samt rejseudgifter							1633	165731	5846	5000	5000	10000	5000	208456
91	Materialer (kort, flyfoto, SPOT-satellitdata, specialsoftware m.v.)														
92	Publicering									22696	100000	30000			320060
93	Overhead 20%							2674	74636	9749		50000	50000	100000	209749
94	Samlet							16045	447816	33593	37000	23000	63000	29000	262904
95										201560	222000	138000	378000	174000	1577422
96															
97															
98	SAMLET BUDGET PR. ÅR OG FOR PERIODEN 1995-1999														
99	Institut for Filosofi, Pædagogik og Rhetorik, KU							1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1995-99
100	Retshvidenskabeligt Institut, KU							6150	6150	450000	309680	758501	154840	0	1679171
101	Institut for By- og Landskabsplanlægning, KA								8605	188547	219601	270001	18900	0	37800
102	Institut for Miljø, Teknologi og Samfund, RUC								74801	186451	574846	673285	463282	154840	2127506
103	Institut for Geografi og Internationale Udviklingsstudier, RUC							17926	492497	970234	1070289	1041380	660838	204655	4457818
104	Institut for Samfundsøkonomi og Planlægning, RUC							104498	388799	266944	292583				1052823
105	Institut for Økonomi, Skov og Landskab, KVL									20246	126901	126901	106655		380704
106	Budgetterede fællesudgifter							16045	447816	201560	222000	138000	378000	174000	1577422
107															
108	Samlet budget							138469	1418667	2283982	2815900	3026968	1782515	533495	11999997

Gennemgang af ændringer i forbindelse med det justerede budget for "Værdi landskab og Biodiversitet" for perioden 1998-2001, set i forhold til justeret budgetskema, marts 1997:

(Tallene henviser til rækkefølgeringen. Beløbene for 1995, 1996 OG 1997 viser det faktiske forbrug)

Ad 9: Karsten Klint Jensen har fået orlov sept.-dec. 1998, hvorfor 4 måneders løn overføres til år 2000

Ad 10: ½ årsværk, der var tænkt som frikøb for Peter Sandøe, er omfordelt, hovedsageligt til studentermedhjælp til interviewbearbejdning og færdiggørelse af databasen, samt til supplerende løn til Michael Norup og en databasemanager. ½ årsværk afsættes stadig til frikøb af Poul Lübcke I foråret 1999.

Ad 11: Som følge af Peter Sandøe ansættelse som forskningsprofessor ved KVL er TAP-ac-midlerne på KU omposteret: 100000 kr. heraf er overført I 1997 til tilsvarende formål på KVL.

Ad 12: Driftmidlerne ændres som følge af pkt. 10 og 11, beregnet som 25000 kr pr. AC-årsværk

---

Ad 19-22: Udgifter på Retsvidenskabeligt Institut, KU vil hovedsageligt knytte sig til arbejde i forbindelse med gennemførelse af de endelige scenarier. Det er derfor skønnet, at disse budgetudgifter først vil blive anvendt et år senere end oprindeligt planlagt, altså i 1999-2000.

Ad 27: Det foreslås, at der for at styrke gennemførelsen af scenarier, af indsparede midler afsættes 200000 kr tilløn til Annelise Bramsnæs m.h.p. frikøb også I år 2000 og 2001.

Ad 28: Det foreslås I forbindelse med pkt. 27, at der afsættes yderligere 126000 kr. til studentermedhjælp på arkitektskolen.

Ad 35: På grund af deltidsansættelse i DJØF har Ulf Kjellerup ønsket at få afviklet den 2-årige ansættelse over en 3-års periode med 2/3 ansættelse, hvilket vil kunne nås indenfor projektets periode frem til sommeren 2001. Ændringen vil tidsmæssigt uden store problemer kunne indpasses i projektet, idet Ulf Kjellerup også regner med at skulle bidrage til sammenskrivning af projektets erfaringer.

Ad 47: Det resterende frikøb af Jesper Brandt er budgetmæssigt udskudt til år 2000 og 2001, dels p. gr. af forpligtigelser på Den Naturvidenskabelige Basisuddannelse, RUC, dels for at kunne sikre frikøb i tilknytning til planlægning og afholdelse af projektets 2. Internationale konference, samt til den afsluttende fase i projektet.

Ad 48: Frikøb af Niels E. Jensen er af samme årsager som pkt. 47 udskudt 1 år til 1999 og 2000

Ad 49: Michael Norup blev først ansat i 1998. De afsatte midler i 1997 overføres derfor til år 2000. I forbindelse med ansættelsen blev det klart, at en 2-årig ansættelse ville koste mere end tidligere budgetteret, hvorfor der af de indsparede midler fra KU er afsat yderligere 65000 kr. til løn til Michael Norup i år 2000.

Ad 51: På grund af ønsker om sikring af sekretærbistand helt frem til 2001 fordeles de resterende midler svarende til ½-tids HK-ansættelse i resten af perioden

Ad 52: Budgettet er forøget med 206000 kr. i 1998 som følge af omdisponering af midler fra KU til assistance ved interviewbearbejdning for Tina Hansen og Michael Norup (41000 kr.) og supplerende studentermedhjælp ved færdiggørelse af databasen (165000 kr.), delvist indsparet ved formindsket forbrug af HK-midler. Desuden er der afsat 25000

kr. til studentermedhjælp i både år 2000 og 2001 i forbindelse med projektets færdiggørelse.

Ad 53: Der er afsat yderligere 72420 kr. (3 lønmåneder) til en databasemanager I 1999.

Ad 65: Anne Mette de Visser har barselsorlov fra sommeren 1996 til sommeren 1997. De udbetalte stipendiekompensationer vil efter aftale med Forskningsrådet blive refunderet efter barselsorlovens ophør, og refusionen anvendt ved dækning af Ph.D.-studiets sidste år (1999). Dette er af overskuelighedsgrunde heller ikke anført i dette justerede budget.

Ad 73-75: På grund af problemer med at finde egnede landbrugsøkonomiske samarbejdspartnere blev kun en mindre del af midlerne afsat I 1997 anvendt. De driftsøkonomiske udredninger er imidlertid godt igang nu, men deres færdiggørelse må forventes udskudt et år, hvorfor de ikke-benyttede midler fra 1997 budgetteres for år 2000.

Ad 82: 100 000 kr. er I 1998 overført til TAP-medhjælp (AC) på KVL, for Peter Sandøe, der bl.a. koordinerer projektets interviewarbejde.

Ad 88: Udgifter til Workshops i 88 forventes at være ret små, i lighed med 87, hvorimod der er behov for større beløb i 99-01, som følge af intensiveringen af scenariewarbejdet, herunder afholdelse af en særlig workshop i 1999 med deltagelse af forskellige interesseparter i det åbne land, budgetteret med 50000 kr. Budgetposten er derfor samlet udvidet med 40000 kr.

Ad 89: Projektets 2 internationale symposium vil blive udskudt fra 1999 til år 2000, de budgetterede midler hertil er forrykket et år. Budgettet for 1998 er udvidet med 50000 kr., som følge af omkostninger fra konferencen i november 97, der først er blevet konteret i 1998.

Ad 91: Budgettet er øget med 70000 kr. i 1998 til indkøb af mere disc-plads til databasen, samt til en højkvalitets-farveprinter.

Ad 92. Som følge af projektafslutningens udskydelse er budgettering af en del af midlerne til publicering rykket et år.